

TUOMIOISTUINHARJOITTELUN
KEHITTÄMISTYÖRYHMÄN
MIETINTÖ

SUOMEN LAKIMIESLIITTO –
FINLANDS JURISTFÖRBUND ry
2005

TUOMIOISTUINHARJOITTELUN KEHITTÄMISTYÖRYHMÄN MIETINTÖ

Suomen Lakimiesliitto –
Finlands Juristförbund ry

Minna Hällström, pj
Pekka Liesivuori
Tapio Katajamäki
Miina Vuorela
Markus Myhrberg
Janne Nyman
Veronica Storträsk
Kati Virtanen
Ulla-Maija Rajakangas
Katariina Poskiparta
Jorma Tilander

SISÄLLYS

1	Työryhmän työn lähtökohdista	2
2	Aiemmat selvitykset	3
3	Nykyinen tuomioistuinharjoittelujärjestelmä ja sitä koskevat säädökset	5
	3.1 Harjoittelijaksi pyrkiminen ja valintamenettely	5
	3.2 Harjoittelijoiden tehtävät	5
	3.3 Harjoittelijoiden toiminnan ohjaus ja valvonta	6
	3.4 Harjoittelun päätyminen ja varatuomarin arvonimen myöntäminen	7
4	Tuomioistuinharjoittelijoiden palvelussuhteen ehdot	8
	4.1 Yleistä	8
	4.2 Vuosiloma	8
	4.3 Sairauspoissaolot ja perhevapaat	8
	4.4 Työaika	9
5	Tuomioistuinharjoittelu muissa Pohjoismaissa	10
6	Nykyisessä harjoittelujärjestelmässä esiintyvät puutteet	11
	6.1 Notaaritutkimus	11
	6.2 Palkkaus	11
	6.3 Puutteellinen koulutus	11
	6.4 Töiden määrä	12
	6.5 Muut epäkohdat	12
	6.6 Muutosehdotukset	12
7	Nykytilan arviointi	13
8	Tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	15
9	Ehdotus tuomioistuinharjoittelun kehittämiseksi	17
	9.1 Harjoittelun säilyttäminen yleisharjoitteluna	17
	9.2 Harjoittelun pituus	18
	9.3 Harjoittelun laajentaminen hallinto-oikeuksiin	19
	9.3.1 Yleistä	19
	9.3.2 Käytännön toteutus	19
	9.4 Koulutuksellisuuden lisääminen	21
	9.5 Harjoittelun sisältö ja ohjaus	22
	9.6 Harjoittelijoiden palvelussuhteen ehtojen parantaminen	24
	9.6.1 Yleistä	24
	9.6.2 Vuosiloma	24
	9.6.3 Sairauspoissaolot ja perhevapaat	24
	9.6.4 Työaika	25
	9.6.5 Palkkaus	25
10	Esityksen taloudelliset vaikutukset	26
11	Laki tuomioistuinharjoittelusta	28
12	Muut uudistuksen edellyttämät lainsäädäntömuutokset	32
	12.1 Käräjäoikeuslain muuttaminen	32
	12.2 Hallinto-oikeuslain muuttaminen	32
LIITE	Yhteenveto notaaritutkimuksesta 2004	33

1 TYÖRYHMÄN TYÖN LÄHTÖKOHDISTA

Oikeusministeriön asettama tuomarikoulutustyöryhmä luovutti mietintönsä ministeriölle 30 tammikuuta 2004. Mietinnössään työryhmä ehdotti, että säädettäisiin laki tuomarikoulutuksesta.

Suomen Lakimiesliitto ei pidä tehtyä esitystä laiksi tuomarinkoulutuksesta onnistuneena. Tuomarikoulutuksen järjestäminen ei toteudu parhaalla mahdollisella tavalla esitetyn uuden lain säätämällä, vaan riittää, että nykyistä auskultointi- ja esittelijäjärjestelmää kehitetään sekä jo virassa olevien tuomareiden täydennys- ja lisäkoulutukseen panostetaan lisäresursseja.

Tuomareiden koulutus on toteutettavissa kustannustehokkaammin nykyisen järjestelmän paremmalla toteutuksella. Tuomioistuinharjoittelun toteuttaminen koulutuksellisen annin painottamisella vastaa jo nyt tuomarikoulutusta koskevassa mietinnössä esitettyihin tarpeisiin.

Tuomioistuinharjoittelulla tarkoitetaan ylemmän oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon jälkeen käräjäoikeudessa suoritettavaa yhden vuoden kestävästä työharjoittelusta, jonka aikana harjoittelija toimii notaarina ja perehtyy käräjäoikeuden toimintaan sekä ratkaisee omalla vastuullaan eräitä lainkäyttöasioita. Tuomioistuinharjoittelua voidaan luonnehtia kaikille lakimiehille suunnatuksi, työnteon yhteydessä tapahtuvaksi täydennyskoulutukseksi, jonka tavoitteena on täydentää oikeustieteen kandidaatin tutkintoon kuuluvia tietoja.

Voimassaolevan käräjäoikeuslain mukaan notaarin tehtävät tulee järjestää siten, että hän perehtyy käräjäoikeuden toimintaan ja saa kokemusta tuomarintehtävistä. Tällä hetkellä koulutuksellisen puolen suurin heikkous on auskultanttien laajamittainen hyödyntäminen tuomioistuinten alipalkattuna työvoimana. Tuomioistuinharjoittelun tavoitteena tulee olla suunnitelmallinen auskultanttien koulutus ja tehtäväkentän monipuolisuus.

Tuomioistuinharjoittelussa olevien koulutukselle tulee laatia valtakunnallinen harjoitus-suunnitelma, jotta eroavaisuudet eri tuomiokunnissa saatavan koulutuksen tasoissa saataisiin minimoitua. Tähän päästäisiin osaltaan myös mahdollisella yhteistyöllä useampien tuomiokuntien kesken, kunhan koulutuksen raamit olisi annettu yhteisesti oikeusministeriön toimesta.

Muutoksena vallitsevaan tilanteeseen työryhmä on päätenyt ehdottamaan, että tuomioistuinharjoittelu laajennettaisiin hallinto-oikeuksiin siten, että osa harjoittelijoista voisi vapaaehtoisesti jatkaa harjoittelua hallinto-oikeudessa käräjäoikeuden jälkeen.

Tuomarikoulutusta koskevan uuden lain sijaan työryhmä päätyi esittämään, että auskultoinnista säädettäisiin oma lakinsa, laki tuomioistuinharjoittelusta.

2 AIEMMAT SELVITYKSET

Vuonna 1935 säädetyllä lailla tuomiokuntain hoidosta (220/1935) asetettiin jokaisen tuomiokuntaan kihlakunnan tuomarin avuksi tuomarinvirkaa varten säädetyt opinnäytteet suorittanut notaari. Lisäksi kihlakunnantuomari saattoi tarpeen mukaan ottaa apulaisia tuomiokunnan asianmukaista hoitoa varten. Tuomioistuinharjoittelu muodostui 1970 –luvulle asti toimimisesta päätoimisena apulaisena ja notaarina. Sen lisäksi varatuomarin arvonimen saamiseksi auskultantti joutui hoitamaan kihlakunnan tuomarin virkaa kolme viikkoa ja toimimaan kihlakunnanoikeuden puheenjohtajana vähintään 30 päivää.

Lakimiesharjoittelukomitean osamietinnössä (1972:B 42) esitettiin harjoittelun yhdenmuikaistamista eri tuomiokunnissa sekä korostettiin harjoittelun koulutuksellisen puolen lisäämistä. Komitean loppumietinnössä (1973) ehdotettiin kuitenkin, että tuomioistuinharjoittelusta olisi alioikeusuudistuksen toteutuessa luovuttava. Komitea katsoi, että kaikki lakimiesalat kattavan yhtenäisharjoittelun järjestämiselle ei ollut edellytyksiä. Tuomioistuinuralle, syyttäjiksi ja asianajotehtäviin aikoville tulisi antaa ammattialalla tarvittava koulutus niin kutsutulla alkuvirkajärjestelmällä. Alkuvirka olisi ollut nykyistä tuomiokunnan notaarin virkaa vastaava virka, johon olisi nimitetty pysyvästi.

Notaarien toimivaltuuksia ja tehtäviä muutettiin tuomiokuntain hoidosta vuonna 1974 annetun asetuksen muutoksella. (1004/1974). Tuomioistuinharjoittelun saattoi suorittaa joko toimimalla 6 kuukautta notaarina ja sen jälkeen kihlakunnan oikeuden puheenjohtajana vähintään 20 päivää tai toimimalla notaarina vuosi ja sen jälkeen puheenjohtajana vähintään 10 päivää.

Oikeusministeriön 8.2.1979 asettaman lakimiesharjoittelutyöryhmän tehtävänä oli selvittää mahdollisuudet ulottaa tuomiokunnissa käytössä oleva notaarijärjestelmä raastuvanoikeuksiin ja valmistella tarvittavat säädökset. Tuomioistuinharjoittelu laajennettiin raastuvanoikeuksiin raastuvanoikeudesta annetun lain muutoksella (896/1979).

Tuomioistuinharjoittelijoiden valintaa koskevat säännökset uudistettiin tuomiokuntien hoidosta ja raastuvanoikeudesta annettujen asetusten muutoksilla (911/1985 ja 912/1985).

Vuoden 1987 virkaehtosopimusratkaisun yhteydessä asetettiin työryhmä, jonka tehtävänä oli selvittää auskultanttien palvelussuhteen ehtoihin liittyviä kysymyksiä – lähinnä virkamiesoikeudelliseen asemaan, vuosilomaoikeuteen sekä palkkaukseen liittyviä kysymyksiä.

Oikeusministeriön asettama auskultointityöryhmä esitti mietinnössään 20.12.1988, että tuomioistuinharjoittelun voisi suorittaa käräjäoikeuksissa. Mietinnössä todettiin, että tuomioistuinharjoittelu on luonteeltaan lähinnä täydennyskoulutusta ja että harjoittelu on säilytettävä nykyisen tyyppisenä yleisharjoitteluna. Harjoittelun sisältöön ja tavoitteisiin tulisi kuitenkin kiinnittää enemmän huomiota. Esteenä harjoittelun laajentamiselle lääninoikeuden työryhmä piti käytännön syitä kuten kokonaisajan pitenemistä, lääninoikeuksien pientä lukumäärä ja harjoittelijoiden suurta määrää. Laajentamista olisi työryhmän mielestä tarkoituksenmukaista kuitenkin käsitellä myöhemmin, kun lääninoikeudet ovat jo jonkin aikaa toimineet itsenäisinä tuomioistuimina.

Tuomioistuinharjoittelua uudistettiin alioikeusuudistuksen yhteydessä annetulla käräjäoikeuslailla (581/1993) ja käräjäoikeusasetuksella (582/1993). Alioikeusuudistuksen myötä harjoittelijan mahdollisuudet toimia itsenäisenä puheenjohtajana vähentyivät. Harjoitteluajaksi säädettiin kaikille yksi vuosi.

Tuomarinuratoimikunnan mietinnössä Tuomarit 2000-luvulle (komiteamietintö 1994:159) todettiin, että auskultoinnin merkitys ei ole vähentynyt alioikeusuudistuksen jälkeen. Alioikeuden toiminnan tuntemus ja prosessinjohtotaito on ollut eduksi monissa lakimiesammatteissa. Toimikunta katsoikin, että tuomioistuinharjoittelu tulee säilyttää nuorten lakimiesten täydennyskoulutusmuotona ja siihen tulee kuulua kaikille halukkaille avoin yleisharjoittelujakso. Mietinnössä ehdotettiin, että harjoittelusta osan voisi suorittaa lääninoikeudessa. Vapaaehtoinen harjoittelu-aika lääninoikeudessa olisi kolme kuukautta. Lisäksi mietinnössä ehdotettiin, että vuoden kestävä yleisharjoittelun jälkeen tuomioistuinlaitoksen palvelukseen aikovat jatkaisivat harjoittelua vielä toisen vuoden. Tämän toisen harjoittelujakson aikana olisi mahdollista harjoitella erilaisissa tuomioistuimissa tai tuomioistuintyöhön läheisesti liittyvissä viranomaisissa ja asianajotoimistoissa.

Tuomaritoimikunnan mietinnössä tuomareiden asema ja nimittäminen (1998:1) kannatettiin tuomioistuinharjoittelun säilyttämistä nykyisen kaltaisena vuoden kestävä yleisharjoitteluna. Mietinnössä kannatettiin myös harjoittelun laajentamista hovi- ja lääninoikeuksiin. Mietinnössä ehdotettiin, että harjoittelun pääpaino olisi käräjäoikeuksissa, mutta osa harjoittelusta – neljästä kuuteen kuukautta – olisi mahdollista suorittaa hovioikeudessa tai lääninoikeudessa. Tuomaritoimikunta totesi, että harjoittelua tulisi kehittää koulutuksellisempaan suuntaan. Toimikunnan mukaan myös harjoittelijan työskentelyn arviointia tulisi kehittää.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnön (komiteamietintö 2003:3) mukaan, vaikka tuomioistuinharjoittelulla on alioikeusuudistuksen yhteydessä toteutettujen muutosten jälkeen aikaisempaa koulutuksellisempi luonne, harjoittelun painopiste siirtyi lainkäyttötehtävistä kansliatehtäviin. Komiteamietinnössä todettiin, että komitean ehdottamien käräjäoikeuksien tehtävänmuutosten toteuttaminen loisi hyvät edellytykset kehittää tuomioistuinharjoittelua sellaiseksi, että se nykyistä paremmin antaisi valmiuksia toimia tuomarin tehtävissä. Komitea piti välttämättömänä tuomioistuinharjoittelun koulutuksellisen luonteen lisäämistä. Järjestelmää tulisi muuttaa niin, että harjoittelua voisi suorittaa myös hallinto-oikeuksissa. Tulisi myös selvittää mahdollisuudet pidentää harjoittelu-aikaa ja luopua käräjäviskaalin viroista. Lisäksi komitea katsoi, että harjoittelijat tulisi valita yhtenäisessä valinnassa.

Työryhmämietinnössä Tuomarikoulutus (2004:2) todettiin, että auskultoinnin sisältö on epäyhtenäistä eri tuomioistuimissa. Tuomioistuinharjoittelun sisältöä tulisi jatkossa kehittää tuomarinuratoimikunnan mietinnössä (Tuomarit 2000-luvulle, komiteamietintö 1994:15) ja tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean esittämien suuntaviivojen mukaisesti. Myös harjoittelun ohjausta olisi tehostettava ja liitettävä harjoitteluun myös arviointi.

3 NYKYINEN TUOMIOISTUINHARJOITTELUJÄRJESTELMÄ JA SITÄ KOSKEVAT SÄÄDÖKSET

3.1 Harjoittelijaksi pyrkiminen ja valintamenettely

Tuomioistuinharjoittelijan valinnasta säädetään käräjäoikeuslaissa ja –asetuksessa.

Käräjäoikeuslain 14 §:n mukaan oikeustieteen kandidaatille ”voidaan järjestää mahdollisuus tuomioistuinharjoitteluun” toimimalla määräaika notaarina. Käytännössä notaarina toimitaan yksi vuosi. Notaarin kelpoisuusedellytyksinä on oikeustieteen kandidaatin tutkinto sekä laissa tarkemmin määritetty kotimaisten kielten taito.

Käräjäoikeusasetuksen 17 §:ssä säädetään, että tuomioistuinharjoitteluun haluavan on ensin annettava tuomarINVALA tai –vakuutus sekä ilmoitauduttava auskultantiksi hovioikeuteen ja sen jälkeen harjoittelijaksi siihen käräjäoikeuteen, jonne haluaa harjoittelijaksi.

Laissa ei ole erityissäädöksiä menettelystä notaarin valinnassa. Menettelyä sääntelevät yleisellä tasolla hallintolaki ja lainsäädännön syrjintäkiellot. Käytännössä valintamenettely vaihtelee suuresti eri käräjäoikeuksien välillä.

Notaarin tehtävää koskevan virkamääräyksen antaa käräjäoikeuden laamannin esityksestä hovioikeus.

Tuomioistuinharjoittelun suorittaa vuosittain noin 210 oikeustieteen kandidaattia ja notaari-paikkojen määrä vaihtelee käräjäoikeuksittain yhdestä kahdeksaantoista.

3.2 Harjoittelijoiden tehtävät

Käräjäoikeuslain 16 §:n mukaan notaarin tehtävät tulee järjestää siten, että tehtävissä perehtyy käräjäoikeuden toimintaan ja saa kokemusta tuomarin tehtävistä. Notaarin tehtävien järjestämistä koulutuksellisesti mielekkäästi korostettiin myös lakia koskevan hallituksen esityksen perusteluissa.

Luettelo niistä käräjäoikeuden ratkaisutoimintaan kuuluvista tehtävistä, joihin notaari voidaan määrätä, on käräjäoikeuslain 17 §:ssä. Notaarin tehtävien koulutuksellisuutta osoittaa osaltaan se, että notaarin kelpoisuus toimia eri tehtävissä lisääntyy ajan myötä.

Ensimmäisten kahden kuukauden aikana notaari ei voi itsenäisesti suorittaa ratkaisutoiminnaksi katsottavia tehtäviä. Kaksi kuukautta notaarina toiminut voidaan määrätä käsittelemään ja ratkaisemaan asioita käräjäoikeuden kansliassa; tällaisiin tehtäviin kuuluvat eräät maakaaren kirjaamisasiat, hakemusasiat ja eräät yksinkertaiset riita-asiat.

Neljä kuukautta notaarina toiminut voidaan määrätä tekemään eräitä saamista koskevia ratkaisuja ja toimimaan puheenjohtajana yhden tuomarin istunnossa käsiteltävissä hakemusasioissa, yhden tuomarin istunnossa käsiteltävissä rikosasioissa ja sakon muuntoran-

gaistusta koskevissa asioissa lukuun ottamatta pakkokeinolain mukaisia vangitsemis- tai matkustuskieltoasioita, sekä eräissä yksinkertaisissa riita-asioissa.

Lisäksi neljä kuukautta virassa toiminut notaari voidaan yksittäisissä asioissa määrätä toimimaan puheenjohtajana tai kokoonpanon jäsenenä eräissä tarkoin määritellyissä laajemmissa asioissa.

Lainkohdassa on vielä erikseen säädetty, ettei notaaria saa määrätä käsittelemään yksin tai käräjäoikeuden puheenjohtajana asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista.

Käräjäoikeusasetuksen 19 ja 22 §:ssä on lueteltu sellaiset ratkaisutoimintaan kuulumattomat tehtävät, joihin laamanni voi notaarin määrätä.

Tuomioistuinharjoittelua suorittava notaari on oikeudellisessa mielessä valtion virkamies joka, tehtävän koulutuksellisesta tarkoituksesta huolimatta, on normaalissa virkavastuussa tehtäviensä suorittamisesta.

Notaarin tehtävien määrä ja eri tehtävien keskinäinen painotus vaihtelee suuresti käräjäoikeuksien välillä. Osittain kyse lienee laamannien erilaisista koulutuksellisista painotuksista ja osittain siitä, että eri asiatyypin keskinäiset määrät vaihtelevat käräjäoikeuksien välillä. Käytännössä notaarit ovat, laissa esiin tuotujen koulutuksellisten näkökohtien ohella, käräjäoikeuden työvoimaa, jota käytetään kunkin käräjäoikeuden työtilanteen vaatimalla tavalla.

Kaikissa käräjäoikeuksissa tehtävät on kuitenkin järjestetty niin, että notaari toimii harjoittelun aikana sekä riita- että rikosasioitten puheenjohtajana. Liian suppeat tehtävät saattaisivat johtaa siihen, ettei harjoittelu toisi lain edellyttämää kokemusta tuomarintehtävistä.

3.3 Harjoittelijoiden toiminnan ohjaus ja valvonta

Harjoittelijoiden toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta säädetään käräjäoikeusasetuksen 18 §:n 2 ja 3 momenteissa. Ensin mainitussa laamanni veloitetaan huolehtimaan siitä, että notaaria johdetaan, ohjataan ja valvotaan tehtävien suorittamisessa, sekä siitä, että hän saa monipuolisen ja kehittävä koulutuksen, ja jälkimmäisessä säädetään hovioikeuden oikeudesta antaa tarkempia määräyksiä tuomioistuinharjoittelun sisällöstä.

Harjoittelijoiden valintamenettelyn ja tehtävien tavoin myöskin harjoittelijoiden toiminnan ohjaus ja valvonta vaihtelee käräjäoikeuksien välillä. Eräissä käräjäoikeuksissa notaareille on nimetty ”tutortuomarit”, jotka antavat henkilökohtaista neuvontaa ja opastusta ja koulutuksen järjestämiseen on muutoinkin kiinnitetty erityistä huomiota. Tuomioistuinharjoittelua varten ei ole laadittu yhtenäistä kirjallista ohje- tai opintomateriaalia.

Hovioikeudet ovat toteuttaneet oikeuttaan antaa määräyksiä harjoittelun sisällöstä muun muassa hovioikeuksien keskenään sopimilla harjoittelijan valintaperusteita, harjoittelun sisältöä ja varatuomarinviraston myöntämistä koskevilla yleisperiaatteilla. Ohjeet ovat kuitenkin niin yleisluonteisia, että käräjäoikeuksien väliset erot ovat hovioikeuksien sopimista periaatteista huolimatta edelleen suuria.

3.4 Harjoittelun päättymisen ja varatuomarin arvonimen myöntäminen

Tuomioistuinharjoittelu päättyy hovioikeuden antaman notaarin tehtävää koskevan määräyksen määräajan täytyessä.

Käräjäoikeusasetuksen 19 §:n mukaan hovioikeus voi hakemuksesta myöntää varatuomarin arvonimen notaarina yhden vuoden ajan toimineelle harjoittelijalle, jos harjoittelijan katsotaan hankkineen riittävän kokemuksen säädetyissä tehtävissä. Hakemukseen on liitettävä laamannin antama todistus siitä, mitä tehtäviä harjoittelun aikana on suoritettu.

Notaarina toimiminen ei luo ehdotonta oikeutta varatuomarin arvonimeen. On mahdollista, että hovioikeus ei myönnä arvonimeä, jos notaari on vuoden aikana ollut liian useita päiviä poissa tehtävistä, esimerkiksi sairauslomalla. Suorittamatta jääneet tai liian yksipuoliset tai vähäiset tehtävät saattavat myös johtaa hakemuksen hylkäämiseen. Käytännössä varatuomarin arvonimen myöntämättä jättäminen on erittäin harvinaista.

4 TUOMIOISTUINHARJOITTELIJOIDEN PALVELUSSUHTEEN EHDOT

4.1 Yleistä

Tuomioistuinharjoittelijoiksi hakeutuvien tavoitteena on varatuomarin arvonimen saaminen. Käräjäoikeusasetuksen 20 §:n mukaan hovioikeus voi myöntää hakemuksesta varatuomarin arvonimen harjoittelijalle, joka on toiminut notaarina yhden vuoden ajan ja sinä aikana hankkinut riittäväksi katsottavan kokemuksen asetuksessa säädetyissä tehtävissä.

Tuomioistuinharjoittelijat työskentelevät käräjäoikeuksissa määräaikaissa notaarin viroissa. Tuomioistuinharjoittelijoihin sovelletaan valtion virkamieslain säännöksiä ja myös valtion virkaehtosopimusten määräyksiä. Työaikalakia ei sovelleta notaareihin. Lisäksi hovioikeuspresidentit ovat antaneet vuonna 1998 suosituksen notaareiden vuosilomista, sairauspoissaoloista, perhevapaista ja muista virkavapauksista.

4.2 Vuosiloma

Kuten muullekin valtion virkasuhteiselle henkilöstölle notaareina toimiville tuomioistuinharjoittelijoille kertyy vuosilomaa vuosilomista annetun valtion virka- ja työehtosopimuksen mukaisesti.

Oikeusministeriön 1988 antamassa kirjeessä 802/00/88/OM on todettu, että tuomioistuinharjoittelun luonne huomioon ottaen notaareille ei yleensä tulisi myöntää ansaittuja lomapäiviä lomana vaan heille tulisi suorittaa ainoastaan lomakorvaus.

Hovioikeuspresidenttien vuonna 1998 antama suosituksen mukaan, jos notaareille on myönnetty vuosilomaa, sitä on saanut sisältyä varatuomarin arvonimen myöntämisen edellytyksenä olevaan yhden vuoden pituiseen notaarikauteen enintään 12 arkipäivää (arkilauantait mukaan lukien).

Käytännössä notaarit eivät välttämättä pidä edes näitä 12 vuosilomapäiväänsä. Kuten seuraavasta luvusta ilmenee, sairauspoissaolot vähentävät suosituksen mukaista vuosilomapäivien enimmäismäärää. Tämän johdosta notaarit ”säästävät” vuosilomapäiviään mahdollisen sairastumisen varalta.

4.3 Sairauspoissaolot ja perhevapaat

Hovioikeuspresidenttien antaman suosituksen mukaan samalla tavoin kuin vuosilomaan suhtaudutaan muuhun poissaoloon, esimerkiksi sairaus-, äitiys-, isyys- ja vanhempainlomaan sekä virkavapauteen muun syyn perusteella; jos näiden ja vuosiloman vuoksi poissaolojen yhteenlaskettu määrä on vuoden notaarina olleella suurempi kuin 12 arkipäivää, arvonimeä ei yleensä myönnetä. Muutaman päivän poissaolo sairauden vuoksi voidaan tämän lisäksi kuitenkin hyväksyä, ainakin, jos se on tapahtunut sen jälkeen kun asianomainen on jo pitänyt vuosilomansa.

Valtion yleisen virka- ja työehtosopimuksen mukaan virkamiehellä ja työntekijällä on oikeus saada sairauslomaa, jos hän on todistetusta sairaudesta, viasta tai vammasta johtuvan työkyvyttömyyden vuoksi estynyt hoitamasta tehtäviään. Tämä oikeus koskee myös notaareita. Annettujen ohjeiden mukaan notaareiden sairauslomapäivät voidaan kuitenkin vähentää annettavista vuosilomapäivistä. Käytännössä seurauksena sairastumisesta voi olla jopa tuomioistuinharjoittelun keskeytyminen.

Työryhmän saamien tietojen mukaan poissaolojen suhteen noudatetut käytännöt ovat vaihdelleet kärjäoikeuksittain. Joissain tapauksissa sairauden vuoksi poissaolleen määräaikaiselle virkasuhteelle on myönnetty jatkoa harjoittelun loppuun saattamiseksi ja varatuomarin arvonimen saamiseksi. Aina jatkoa ei ole kuitenkaan myönnetty. Harjoittelijat ovat tällöin joutuneet itse hankkimaan muutaman viikon/kuukauden jatkomääräyksen toisesta kärjäoikeudesta. On myös esiintynyt tapauksia, joissa sairastunutta henkilöä on kehoitettu irtisanoutumaan kesken harjoittelun, jotta poissaolot eivät olisi häirinneet kärjäoikeuden työskentelyä ja ”notaarikiertoa”.

Sairauspoissaolot saattavat aiheuttaa sen, että edellytykset varatuomarin arvonimen myöntämiselle eivät täyty. Tästä syystä on vaarana, että notaarit tulevat työpaikalle jopa silloin kun he ovat tosiasiaa työkyvyttömiä.

Yleisen virka- ja työehtosopimuksen mukaan virkamiehellä on myös oikeus saada vapaaksi työstä sairausvakuutuslaissa tarkoitetut äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaat. Vaikka notaaritkin voivat näitä perhevapaita teoriassa pitää, tosiasiallisesti vapaiden käyttö saattaa aiheuttaa sen, ettei henkilö saa suoritettua tuomioistuinharjoitteluaan loppuun.

4.4 Työaika

Valtion virkamiesten työaika-asetuksen 1 §:n 2) -kohdan mukaan työaikalakia ei sovelleta tuomioistuimen jäsenen, esittelijän, kärjäviskaalin ja notaarin tehtävissä.

Vuonna 2004 tehdyn notaaritutkimuksessa yli 75 % vastaajista ilmoitti, että heidän keskimääräinen päivittäinen työaikansa on 8-10 tuntia. Tutkimusta on selostettu tarkemmin tämän mietinnön luvussa 6. Joissain kärjäoikeuksissa notaarin tehtävissä toimivat harjoittelijat suoriutuvat tehtävistään pääosin niin kutsutun säännöllisen virastotyöajan puitteissa. On kuitenkin myös kärjäoikeuksia, joissa notaareiden vuorokautinen työaika on säännönmukaisesti hyvin pitkä ja notaarit joutuvat tekemään myös viikonlopputöitä. Voidaan jopa kysyä, onko työnantaja kaikissa tapauksissa noudattanut työturvallisuuslain asettamaa velvoitetta huolehtia henkilöstön turvallisuudesta ja terveydestä, jos notaarit joutuvat jatkuvasti työskentelemään yli työaikalaisissa säädetyn ja virkaehtosopimuksissa sovitun säännöllisen työajan.

5 TUOMIOISTUINHARJOITTELU MUISSA Pohjoismaissa

Ruotsissa tuomioistuinharjoittelu (notarietjänstgöring) voidaan suorittaa käräjäoikeudessa (tingsrätt) ja lääninoikeudessa (länsrätt). Tuomioistuinharjoittelu kestää kaksi vuotta. Notaarit työskentelevät kirjaamisasioiden parissa, valmistelevat asioita ja avustavat jossain määrin tuomareita. Notaarit eivät toimi istunnon puheenjohtajana samassa määrin kuin tuomioistuinharjoittelijat Suomessa. Harjoitteluun kuuluu myös teoreettista koulutusta kolmessa eri jaksossa. Harjoittelun päätyttyä notaarit saavat todistuksen arvosanoineen. Tuomioistuinharjoittelun voi aloittaa noin 400 notaaria vuodessa.

Ruotsissa on keskusteltu tuomioistuinharjoittelun uudistamisesta. Tarkoitus on säilyttää tuomioistuinharjoittelu yleisharjoitteluna ja tarjota harjoittelumahdollisuus niin monelle lakimiehelle kuin mahdollista siitä tuomioistuinlaitokselle ja yhteiskunnalle koituvien etujen vuoksi. Tuomareiden rekrytointia koskevan selvityksen (SOU 2003:102) mukaan notaarin koulutusta ja ohjausta tulisi tehostaa ja notaarin tehtäviä tulisi kehittää nykyistä vaativammiksi ja vastuullisemmiksi. Notaarin tehtävien tulisi painottua tuomarin avustamiseen tämän ohjauksessa. Tärkeänä osana koulutusta on korostettu, että tuomarin pitäisi aina antaa notaarille mahdollisuus tehdä ratkaisuehdotus istunnossa käsiteltävässä asiassa vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi esittelijät hovioikeudessa. Lisäksi notaarit saisivat edelleenkin ratkaista yksinkertaisimpia liikennerikos- ja riitajuttuja.

Mahdollisuuksia yhdistää tuomioistuimessa tapahtuva harjoittelu muuhun viranhoitoon on ehdotettu lisättäväksi. Harjoittelun kesto voitaisiin lyhentää puoleentoista vuoteen, jos notaarit keskittyisivät vastaisuudessa nykyistä enemmän juridisten tehtävien hoitamiseen. Harjoitteluaikaa lyhentämällä saataisiin noin sata harjoittelupaikkaa lisää vuodessa.

Tanskassa ja Norjassa ei ole käytössä vastaavan tyyppistä lakimiesten yleisharjoitteluksi tarkoitettua tuomioistuinharjoittelujärjestelmää kuin Suomessa ja Ruotsissa.

6 NYKYISESSÄ HARJOITTELUJÄRJESTELMÄSSÄ ESIINTYVÄT PUUTTEET

6.1 Notaaritutkimus

Suomen Lakimiesliitto ry ja Nuoret Lakimiehet ry toimittivat kesän 2004 aikana notaaritutkimuksen käräjäoikeuksissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa notaarien työolosuhteita, työtehtäviä, koulutusta, näkemyksiä tuomioistuinharjoittelun epäkohdista sekä mieltäpitäviä tietyistä uudistusehdotuksista. Lisätietoja tutkimuksesta on tämän mietinnön liitteenä.

Nuoret Lakimiehet ry teki vastaavan tyyppisen notaariselvityksen myös vuonna 1999. Aikaisemman selvityksen tulokset kertoivat aivan samoista ongelmista kuin tänä vuonna tehty notaaritutkimus. Myös vuonna 1999 auskultointi näytti pitkälti perustuvan notaarien keskinäisessä työskentelyssä tapahtuvaan itseoppimiseen. Auskultoinnin sisältö ja auskultanttien asema sekä työmäärä olivat epäyhtenäisesti järjestetyt eri käräjäoikeuksissa ja hovioikeuspiireissä. Molemmat selvitykset tukevat osaltaan työryhmälle syntynyttä näkemystä tuomioistuinharjoittelun kehittämistarpeista.

Vuonna 2004 tehdyn notaaritutkimuksen mukaan auskultoinnin suurimpina epäkohtina pidettiin palkkausta, puutteellista koulutusta ja töiden määrää.

6.2 Palkkaus

Oli varsin odotettavaa, että palkkausta pidettiin yleisesti suurimpana epäkohtana. Palkkaus on resurssikysymys ja vaikutusmahdollisuudet siihen ovat rajalliset. On lisäksi odotettavissa, että vähäiset tarkistukset palkkaan eivät merkittävästi vaikuttaisi tyytyväisyyteen, vaan palkkaa olisi korotettava merkittävästi. Tuomioistuinharjoittelulla on korostunut koulutusfunktio, joka osaltaan selittää ja perustelee alhaista palkkaa. Jos harjoittelu on aidosti tarkoitettu ja sitä myös jatkossa tullaan kehittämään todelliseksi koulutusmalliksi, on palkkauksen heikolle tasolle ehkä perusteet. Jos harjoittelu tulee tosiasiasa säilymään nykyisen kaltaisena menettelynä, jossa ensisijaisesti käytetään koulutettua työvoimaa summaaristen-, hakemus- ja kiinteistöasioiden käsittelyyn, ei palkkauksen taso ole puolustettavissa.

6.3 Puutteellinen koulutus

Palkkauksen jälkeen seuraavaksi suurimpana epäkohtana pidettiin puutteellista koulutusta. Kyselylomakkeessa kysyttiin, missä asioissa käräjäoikeuden koulutus on jäänyt puutteelliseksi. Vastaukset kattoivat lähes kaikki mahdolliset notaarin tehtäväkenttään kuuluvat asiat. Tässä on toki jälleen otettava huomioon, että kyselyyn vastasi hyvin eri vaiheissa auskultointia olevia notaareja. Lisäksi koulutuksen järjestäminen ja sisältö vaihtelee käräjäoikeuskohtaisesti. Vastaukset ilmensivät joka tapauksessa koulutuksen epäyhtenäisyyden ongelmaa. Joitakin kokoavia huomioita voidaan vastausten nojalla tehdä:

Vastauksissa valitettiin yleisesti ottaen puutteellista opastusta uusiin tehtäviin ja sitä, että perehdyttäminen on toisten notaarien harteilla. Perehdyttämistä tuomion kirjoittamiseen ja

ratkaisujen perustelemiseen toivottiin useammassa vastauksessa. Lisäksi vastauksissa todettiin, että kärjätuomarit kyllä neuvovat tarvittaessa, mutta näidenkin vastausten osalta oli havaittavissa, että koulutuksen saaminen on oma-aloitteisuuden varassa.

Vastaajista 81 % katsoi, että päävastuu notaarin perehdyttämisestä ja kouluttamisesta on muilla notaareilla. Vastaajista 17 % katsoi, että päävastuu on tuomareilla. Vastaajista 44,7 % ilmoitti, että heille oli nimetty tutortuomari. Lähes puolet vastaajista ilmoitti, ettei heille ollut nimetty lainkaan ohjaajaa.

6.4 Töiden määrä

Tuomioistuinharjoittelun epäyhtenäisyyden ongelmaan liittyy olennaisesti se, että osan vastaajista mielestä auskultointi sisälsi liian vähän mielekkäitä töitä. Esimerkkeinä voidaan todeta, että 44 % vastaajista ilmoitti, että heidän edustamassaan kärjäoikeudessa notaareilla ei ole säännönmukaisesti mahdollisuutta toimia kolmen tuomarin kokoonpanossa lainoppineena jäsenenä. Vastaajista 12 % ilmoitti, että heidän edustamassaan kärjäoikeudessa ei säännönmukaisesti jaeta notaareille lautakuntaistuntoja. Edellä mainittujen lisäksi vastauksissa toivottiin velkajärjestelyasioita ja riitaisia siviiliasioita.

Epäkohtana pidettiin myös liian suurta työmäärää. Yli 75 % vastaajista ilmoitti, että heidän keskimääräinen päivittäinen työaikansa on 8-10 tuntia.

6.5 Muut epäkohdat

Vastausvaihtoehtoon ”muu epäkohta, mikä?” olivat selvästi eniten mainintoja saanut huonot lomaoikeudet sekä sairauslomapäivien käsittely.

Tutkimuksen mukaan suurin osa (noin 75 %) notaareista sai pitää vuosilomaa 12 päivää. Lähes puolelle vastaajista jaettiin kuitenkin juttuja myös loman aikana. Tutkimuksessa ei kysytty sairauslomapäivien vaikutuksesta lomapäiviin. Kuten tämän mietinnön luvussa 4 kerrotaan, mahdolliset sairaus-, äitiys-, isyys- ja vanhempainlomat sekä muut virkavapaudet vähentävät oikeutta käyttää vuosilomapäiviä.

6.6 Muutosehdotukset

Notaaritutkimuksessa pyydettiin rastittamaan tietyistä esillä olleista muutosehdotuksista ne, joita vastaaja kannattaa. Tutkimuksessa kysyttiin erityisesti ajatuksesta laajentaa auskultointi 18 kuukauden pituiseksi ja sisällyttää viimeisen kuuden kuukauden jaksolle esimerkiksi harjoittelujakso hallinto-oikeudessa. Valtaosa vastaajista kannatti auskultoinnin laajentamista vapaaehtoisella puolen vuoden harjoittelulla, ainakin jos palkka nousee merkittävästi. Ainoastaan viisi vastaajaa ilmoitti, ettei kannata laajennusta missään tapauksessa.

7 NYKYTILAN ARVIOINTI

Tuomioistuinharjoittelu on kaikille lakimiehille suunnattua täydennyskoulutusta. Vuonna 1993 voimaan tulleen alioikeusuudistuksen yhteydessä tuomioistuinharjoittelun sisältöä uudistettiin huomattavasti ja notaarien työtehtävät muuttuivat merkittävästi. Tuomioistuinharjoittelun painopiste siirtyi tuomarin sijaisena toimimisesta kansliatehtäviin ja hakemusasioihin. Notaarin mahdollisuudet toimia puheenjohtajana ovat vähentyneet, koska notaaria ei enää voida määrätä käräjäoikeuden laamannin tai käräjätuomarin sijaiseksi. Notaarien työllä on kuitenkin edelleen suuri merkitys käräjäoikeuksissa.

Vaikka harjoittelulla on aikaisempaa enemmän koulutuksellinen luonne ja työtehtäviä on porrastettu harjoittelijan kulloistenkin taitojen mukaan, työtehtävissä ei edelleenkään ole otettu riittävästi huomioon koulutuksellisia näkökohtia. Harjoittelijoita ei myöskään arvioida virallisesti, eikä heille järjestetä teoreettista koulutusta.

Nykyisessä harjoittelujärjestelmässä esiintyvistä puutteista keskeisimpänä voidaan pitää rutiininomaisten kirjaamistehtävien ohjautumista notaareille ja työnohjauksen puuttumista tai sen jäämistä kokemattomien notaaritovereiden tehtäväksi. Lisäksi käräjäoikeuden toimintaan perehtyminen ja kokonaiskuvan saaminen oikeusjärjestelmästä saattaa jäädä puutteelliseksi, kun notaarilla ei välttämättä ole mahdollisuuksia seurata riittävästi juttujen valmistelua ja käsittelyä alusta loppuun saakka.

Eräänä suurena epäkohtana notaarien tämänhetkisessä asemassa on, että virkamieslain-säädännön normien ja vuosilomalain soveltaminen notaarien palvelussuhteisiin on osoit-tautunut epäselväksi ja epäyhtenäiseksi eri käräjäoikeuksissa. Useimmat notaarit työsken-televät 8 – 10 tuntia päivässä, mikä ei ole asianmukaista.

Kansainvälistyminen, Euroopan yhdentyminen ja ihmisoikeussopimukset ovat myös mer-kinneet suuria muutoksia oikeuslaitoksessa 1990 -luvulta alkaen. Kansallisen lainsäädän-nön lisäksi suomalaisen tuomarin ja muun lainsoveltajan on hallittava EY -lainsäädäntö ja Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuihin ilmenevät oikeusohjeet sekä muut uudet oikeuslähteet. Lainsäädännön kiihtyvä muutos-tahti ja uusien elämänalueiden säänteleminen lisäävät erikoistumistarvetta ja edellyttävät kykyä hakea ratkaisun kannalta olennainen tieto. Lainsäädännön väljät lausekkeet ovat lisänneet tuomioistuimen tapauskohtaista harkintavalttaa, mikä asettaa uusia haasteita kai-kille lainkäyttäjille. Tuomioistuimilta ja julkishallinnolta odotetaan yhä parempaa palvelua sekä laadukkaita ja avoimia ratkaisuja. Oikeudenkäyntimenettelyn asettamiin vaatimuksiin on myös kiinnitettävä entistä enemmän huomiota.

Lukuisissa eri yhteyksissä on tuotu esiin pyrkimys lainkäytön painopisteen siirtämisestä muutoksenhakutuomioistuimista käräjäoikeuksiin. Tämä puolestaan tarkoittaa osaltaan sitä, että pääsääntöisesti yhden ammattituomarin näkemykseen perustuva ratkaisu ei enää riitä. Vahvemmat kokoonpanot nähdään tarpeellisina myös asianosaisten oikeustur-van kannalta asioiden vaikeutuessa ja monimutkaistuessa.

Edellä mainituilla muutoksilla ja tuomioistuinlaitokselle asetetuilla vaatimuksilla voidaan olettaa olevan vaikutusta jatkossa myös käräjäoikeuksien henkilöstörakenteeseen.

Tulevaisuudessa on enemmän tarvetta henkilökunnalle, jonka tehtävänä on avustaa tuomaria ja mahdollistaa tuomarin keskittyminen itse tuomitsemistoimintaan. Suurten ikäluokien eläkkeelle siirtymisestä johtuen tuomioistuimet joutuvat kuitenkin aikaisempaa ankarammin kilpailemaan osaavasta henkilökunnasta. Tuomioistuinharjoittelijat muodostavat arvokkaan voimavaran tässä tilanteessa.

8 TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET

Yhteiskunnassa, lainsäädännössä ja tuomioistuinlaitoksessa on tapahtunut sellaisia muutoksia, joilla on vaikutuksia niin lakimiehiltä kuin tuomareilta vaadittaviin tietoihin, taitoihin ja ominaisuuksiin. Myös tuomioistuinharjoittelun on reagoitava näihin muutoksiin. Harjoittelua tulee kehittää niin, että se entistä paremmin vastaa nykyajan koulutukselle asettamia vaatimuksia.

Työryhmän mielestä ei ole tarvetta luopua nykyisen kaltaisesta tuomioistuinharjoittelusta. Tuomioistuinharjoittelu on säilytettävä yleisharjoitteluna ja mahdollisuus suorittaa auskultointi on tarjottava mahdollisimman monelle. Sitä puoltavat pitkät perinteet, harjoittelun suosio edelleen nuorten lakimiesten joukossa sekä siitä erityisesti tuomioistuinlaitokselle koituvat edut. Harjoittelun painopisteen on oltava edelleenkin kärjäoikeudessa, jossa harjoittelijalla on mahdollisuus saada kattavin yleiskuva yleisen tuomioistuimen perustoiminoista ja lainkäytöstä sekä soveltaa parhaiten käytännössä tyyppitapauksiin peruskoulutuksessa oppimaansa.

Auskultoinnin sisällön, laadun ja tavoitteiden on oltava samanlaiset riippumatta siitä, missä sen suorittaa tai kuka toimii ohjaajana.

Tärkeää on, että nuoret lakimiehet ja työnantajat arvostavat vastaisuudessakin tuomioistuinharjoittelua. Kun harjoittelu koetaan mielenkiintoiseksi ja tavoiteltavaksi, se on houkutteleva vaihtoehto muillekin nuorille lakimiehille kuin tuomioistuinuralle aikoville. Tiedottamalla selkeästi harjoittelun sisällöstä ja sen notaareille antamista taidoista ja valmiuksista tuomioistuinharjoittelu säilyttää kilpailukykynsä täydennyskoulutusmuotona ja modernina työpaikkana. Lisäksi se parantaa tuomioistuinlaitoksen kuvaa julkisuudessa ja lisää luotamusta.

Näiden päämäärien saavuttamiseksi harjoittelun on oltava suunnitelmallista ja valtakunnallisesti ohjattua. Notaarin tehtävän kuvaa on kehitettävä ja harjoittelun sisältöä on lisättävä edelleen koulutuksellisempaan suuntaan. Harjoittelun painopiste on muutettava kansliatyöstä tuomarien avustamiseen tämän ohjauksessa. Harjoittelun kannalta on keskeistä kärjäoikeuden toimintaan perehtyminen, oikeudellisen ratkaisutoiminnan opettaminen sekä huomion kiinnittäminen prosessinjohdossa tarvittaviin taitoihin. Harjoittelun ohjausta on tehostettava, harjoitteluun on liitettävä arviointi sekä nimettävä tuomari notaarin ohjaajaksi. Lisäksi notaarille on laadittava harjoittelusuunnitelma. Työryhmän käsityksen mukaan harjoittelu-aikaa ei ole tarvetta pidentää, jos harjoittelun sisältöä tehostetaan.

Harjoitteluun tulisi sisällyttää myös hovioikeuspiireittäin järjestettävää koulutusta, josta vastaisi asianomainen hovioikeus. Ennen varsinaista käytännön harjoittelun alkamista olisi tiivis yhteinen perehdyttämisjakso. Myöhemmin olisi jatkokoulutustilaisuus, jossa keskityttäisiin hakemus-, siviili- ja rikosasioiden valmisteluun ja käsittelyyn, prosessinjohtoon ja ratkaisutoimintaan. Koulutuksesta vastaamalla hovioikeus toteuttaisi samalla sen valvonta ja ohjaustehtävää. Myöhemmin mahdollisesti perustettava tuomarikoulutuslautakunta ottaisi osan tehtävistä itselleen.

Tuomioistuinharjoittelu on mahdollista suorittaa tällä hetkellä vain kärjäoikeudessa. Harjoittelun laajentaminen hallinto-oikeuksiin lisäisi nuorten lakimiesten hallintolainkäytön tuntemusta sekä monipuolistaisi harjoittelua ja kokemustaustaa. Työryhmä ehdottaakin harjoittelun laajentamista hallinto-oikeuteen siten, että osa harjoittelijoista voisi vapaaehtoisuuteen perustuen jatkaa harjoittelua hallinto-oikeudessa kärjäoikeuden jälkeen. Harjoittelua ei ole mahdollisuutta eikä perusteltua laajentaa pakolliseksi kaikille. Töiden järjestyksen ja hallinto-oikeuksien pienen lukumäärän vuoksi harjoittelu kestäisi puoli vuotta. Varatuomarin arvonimen notaari saisi kuitenkin jo kärjäoikeudessa suoritettua harjoittelun jälkeen.

Tähän esitykseen ei sisälly ehdotusta tuomioistuinharjoittelun laajentamisesta hovioikeuteen tai syyttäjälaitokseen. Käytävissä olevat voimavarat on aiheellista kohdistaa kärjäoikeuteen, josta harjoitteliija saa perusoppinsa. Nykyisen kaltaisten hovioikeuksien esittelijäjärjestelmän säilyttäminen on työryhmän mielestä perusteltua. Harjoittelun laajentamiselle hovioikeuksiin ei ole tarvetta. Työryhmä pitää riittävänä, että hovioikeuden järjestämisen teoreettisen koulutuksen yhteydessä harjoittelijalle annettaisiin tietopaketti myös muutoksenhausta hovioikeuteen ja korkeimpaan oikeuteen.

Notaarien valintamenettelyä ei ehdoteta tässä vaiheessa muutettavaksi eikä tuomioistuinharjoittelijoiden perinteistä virkanimikettä kärjäoikeudessa. Jotta tuomioistuinharjoittelua hallinto-oikeudessa jatkava harjoittelija erottuisi notaarin viran haltijasta hallinto-oikeudessa, työryhmä ehdottaa, että harjoittelijan nimikkeeksi tulisi hallinto-oikeudessa lakimiesnotaari.

Notaarit tulee saattaa samanlaisen palvelussuhdeturvan piiriin kuin muukin valtion virkasuhteessa oleva henkilöstö. Mikäli notaari olisi sairauden tai muun syyn vuoksi poikkeuksellisen paljon poissa, hovioikeus voisi kärjäoikeuden laamannin esityksestä harkita, onko notaari saavuttanut tarvittavan kokemuksen poissaoloistaan huolimatta. Siinä tapauksessa, että notaarin ei katsottaisi saavuttaneen vaadittavaa kokemusta, harjoitteluaikaa jatkettaisiin yli 12 kuukauden.

Tarkemmat määräykset harjoittelun sisällöstä ja varatuomarin arvonimen myöntämisen edellytyksistä antaisi edelleenkin hovioikeus. Hovioikeuksien ja mahdollisesti myöhemmin nimitettävän tuomarikoulutuslautakunnan tulisi ottaa suurempi vastuu harjoittelun toteuttamisesta käytännössä ja sen yhtenäisyyden varmistamisesta.

Tuomioistuinharjoittelua koskevat säännökset on tarkoituksenmukaisinta sisällyttää yhteen säädökseen.

9 EHDOTUS TUOMIOISTUINHARJOITTELUN KEHITTÄMISEKSI

9.1 Harjoittelun säilyttäminen yleisharjoitteluna

Tuomioistuinharjoittelu on käytännön harjoittelun muodossa tapahtuvaa täydennyskoulutusta, joka suoritetaan tekemällä työtä käräjäoikeudessa. Tuomioistuinharjoittelu on tarkoitettu kaikille lakimiehille eikä pelkästään tuomioistuinlaitoksen palvelukseen aikoville.

Nykyisen harjoittelujärjestelmän merkitys nuorten lakimiesten koulutuksessa ei ole vähentynyt. Tuomioistuinharjoittelu antaa nuorelle lakimiehelle hyvät mahdollisuudet käytännössä soveltaa ja kehittää yliopistossa hankittuja tietoja ja taitoja. Harjoittelun avulla nuoren lakimiehen on mahdollista saada hyvä yleiskäsitys tuomioistuimen toiminnasta sekä valmennusta ratkaisutoimintaan, puheenjohtajana toimimiseen ja itsenäiseen päätöksentekoon.

Huomionarvoista on, että suurin osa lakimiesten tehtävistä ei edellytä esiintymistä tuomioistuimessa. Lakimiesten suuren lukumäärän vuoksi nuorella lakimiehellä on nykyisin myös yhä harvemmin tilaisuus toimia oikeudenkäyntiavustajana ja -asiamiehenä. Tästä näkökulmasta harjoittelun merkitys korostuu nuoren lakimiehen kannalta ainutlaatuisena tilaisuutena oppia ja kehittää prosessiosaamistaan. Toisaalta tuomioistuin saa tilaisuuden opettaa, mikä tuomioistuimen näkökulmasta on olennaista ja mitä nykyaikainen oikeudenkäynti vaatii asianosaisilta. Edelleenkin riita-asioiden haastehakemukset ovat luvattoman usein sekavia ja sisältävät epäoleellisia asioita, minkä vuoksi koko oikeudenkäynti ja erityisesti sen valmistelu on rönsyilevää.

Tuomioistuinten kannalta on myönteistä, että tuomioistuimissa asioiva lakimieskunta tuntee tuomioistuinten toimintaa. Toiminnan tunteminen helpottaa käräjäoikeuden työtä. Eriyisesti tuomioistuinharjoittelusta on hyötyä tuomioistuinlaitoksen, syyttäjälaitoksen, julkisten oikeusavustajien, asianajajalaitoksen ja oikeushallinnon tehtävissä. Suoritetusta harjoittelusta on hyötyä monissa muissakin lakimiesammateissa. Julkisen sektorin, järjestöjen ja liike-elämän tehtävät edellyttävät varsin hyvää tuomioistuinlaitoksen tuntemusta, minkä vuoksi monet työnantajat katsovat auskultoinnin työntekijän eduksi ja jopa edellyttävät lakimiehiltään sen suorittamista.

Tuomioistuinharjoittelun suorittaminen ei ole tuomarin viran kelpoisuusvaatimus, joten tarvetta järjestää harjoittelu vain tuomioistuinuralle pyrkiville ei ole. Päinvastoin tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea on pitänyt tärkeänä tuomarinuran avaamista. Oletettavaa on, että tulevaisuudessa tuomareita nimitettäisiin yhä enemmän tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta. Tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisia hakijoita ei kuitenkaan ainakaan tällä hetkellä juurikaan ole. Ei ole myöskään selkeää käsitystä siitä, miten hakijoiden määrää saataisiin tulevaisuudessa lisättyä. Notaaritutkimuksen mukaan vain 15 % notaareista ilmoitti olevansa kiinnostuneita tuomarinurasta. Mielekkääksi ja hyödylliseksi koettu tuomioistuinharjoittelu lisäisi kiinnostusta tuomarintehtäviä kohtaan. Lisäksi tuomioistuinharjoittelun säilyttäminen yleisharjoitteluna edesauttaisi myöhemmin sitä, että muista lakimiesammateista on alempi kynnys siirtyä tuomioistuinuralle.

Tuomioistuinlaitokselle asetettujen vaatimusten ja tavoitteiden johdosta voidaan olettaa, että tuomaria avustavien lakimiesten tarve tulee tulevaisuudessa lisääntymään, joten tuomioistuinlaitoksen henkilöstötarve edellyttää notaaripaikkojen säilyttämistä.

Työryhmä katsoo, että tuomioistuinharjoittelu on perusteltua säilyttää nykyisen tyyppisenä kaikille lakimiehille tarkoitettuna yleisharjoitteluna eikä suunnata pelkästään oikeuslaitoksen palvelukseen pyrkiville.

9.2 Harjoittelun pituus

Tuomioistuinharjoittelu kestää nykyisin vuoden. Harjoittelun pituuteen vaikuttaa oleellisesti se, että harjoittelu on esitetty säilytettäväksi yleisharjoitteluna ja että mahdollisuus harjoittelun suorittamiseen tulisi tarjota niin monelle lakimiehelle kuin mahdollista. Mikäli harjoittelu olisi tarkoitettu vain tuomioistuinlaitoksen palvelukseen hakeutuville, tulisivat harjoittelu-aika ja tavoitteet muodostumaan toisenlaiseksi.

Harkinnassa on luonnollisesti kiinnitettävä huomiota käräjäoikeuden käytännön tarpeisiin ja siihen, että harjoittelu-aika muodostuu oppimisen kannalta tehokkaaksi. Liian suuri notaarien vaihtuvuus aiheuttaa käräjäoikeudelle vaikeuksia töiden järjestämisessä. Toisaalta on pyrittävä huolehtimaan siitä, että notaari oppii riittävän hyvin hänelle annetut tehtävät. Työryhmän käsityksen mukaan vuoden harjoittelu-aika on osoittautunut tähän mennessä tehtäviin nähden sopivaksi. Notaarien työtehtävien porrastuksen vuoksi vuosi on lyhin mahdollinen aika, jona notaari voi työryhmän näkemyksen mukaan saada riittävän kokemuksen käräjäoikeuden tehtävistä.

Työryhmä on pohtinut harjoittelun pidentämistä nykyisestä. Siinä tapauksessa, että harjoittelu-aikaa pidennettäisiin, harjoittelijalle voitaisiin jakson loppuvaiheessa antaa samanlaiset toimivaltuudet kuin on nykyisillä käräjäviskaaleilla. Harjoittelun pidentäminen mahdollistaisi myös sen, että osan palvelusta voisi suorittaa esimerkiksi hallinto-oikeudessa. Liian pitkän harjoitteluajan voidaan kuitenkin olettaa vähentävän nuorten lakimiesten kiinnostusta harjoitteluun. Lisäksi voidaan epäillä, että yksityisen puolen työnantajat eivät suhtautuisi myönteisesti vuotta pidempään poissaoloon. Myöskään harjoittelijoiden alhainen palkkaus ei ole omiaan houkuttelemaan yksityisellä sektorilla jo työssä olevia lakimiehiä sitoutumaan nykyistä pitempään auskultointiin. Edelleen kaikille notaareille on pystyttävä järjestämään riittävän haasteellisia tehtäviä, jotta motivaatio säilyy koko auskultointiajan.

Työryhmä katsoo, että notaarien tehtäväkuvaa kehittämällä ja sen koulutuksellisuutta lisäämällä tuomioistuinharjoittelijat voisivat jo yhden vuoden kestävässä harjoittelun aikana saavuttaa nykyistä paremmat valmiudet ja taidot oikeudenkäynnin johtamisessa, oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa ja ratkaisujen perustelemisessa. Nämä taidot ovat hyödyllisiä kaikissa lakimiestehtävissä.

Näistä syistä työryhmä esittää, ettei harjoittelu-aikaa käräjäoikeudessa ole syytä pidentää tai lyhentää. Työryhmä esittää kuitenkin, että harjoittelua laajennetaan hallinto-oikeuksiin jäljempänä kerrotuin tavoin.

9.3 Harjoittelun laajentaminen hallinto-oikeuksiin

9.3.1 Yleistä

Tuomioistuintoiminnan korkea laatuvaatimus sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kriteerit edellyttävät, että lainkäyttöhenkilöstö niin tuomioistuimen sisällä kuin asianajokunnassa ja hallintoviranomaisissa hallitsee lainkäyttöön liittyvät keskeiset prosessit sekä tuntee eri tuomioistuimissa käsiteltävät keskeisimmät asiaryhmät.

Hallinto-oikeuksissa käsiteltävien asioiden ja asiaryhmien määrä on noussut tasaisesti siitä, kun läänioikeudet muodostettiin itsenäisiksi tuomioistuimiksi ja hallintolainkäyttöä säätelemään säädettiin oma prosessilakinsa. Nykyään hallinto-oikeudet muodostavat jo merkittävän osan tuomioistuinjärjestelmää kattavaa keskeisimmät yhteiskunnalliset osa-alueet kuten ympäristö- ja kaavoitusasiat, verotus-, sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä opetukseen liittyvät asiakokonaisuudet.

Hallinto-oikeudet ovat muutoksenhakutuomioistuimia, joissa asiat ratkaistaan kollegiaalisessa menettelyssä. Toisin kuin kärjäoikeuksissa, oikeudenkäyntimenettely hallinto-oikeuksissa on edelleen pääsääntöisesti kirjallista. Suullisten käsittelyjen määrä on kuitenkin jatkuvasti kasvanut ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla. Hallintoprosessi on myös joidenkin keskeisten prosessiperiaatteiden osalta erilainen kuin siviili- ja rikosprosessit. Myös asiaryhmät poikkeavat huomattavasti kärjäoikeuksissa käsiteltävistä. Hallintoprosessin merkityksen kasvu ja erityispiirteet edellyttävät lainkäyttöhenkilökunnalta ja asiamiehiltä myös hallintolainkäytön ja hallinto-oikeudessa käsiteltävien asiaryhmien korkeatasoista hallintaa. Täältä osin tuomioistuinharjoittelu on ollut puutteellista.

Työryhmä ehdottaa, että tuomioistuinharjoitteluun liitettäisiin mahdollisuus suorittaa osa tuomioistuinharjoittelua myös hallinto-oikeuksissa. Asiaa on aikaisemminkin puitu useissa eri työryhmissä. Pelkästään kärjäoikeuksissa tapahtuvaa tuomioistuinharjoittelua on pidetty yksipuolisena ja nykyajan vaatimuksia vastaamattomana. Tuomioistuinharjoittelun ulottamista koskemaan myös hallinto-oikeuksia on viimeksi esitetty sekä Tuomarikoulutus-toimikunnan mietinnössä 2000:5 että Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä 2003:3. Ruotsissa tuomioistuinharjoittelu on perinteisesti suoritettu joko kokonaan tai osittain myös hallintotuomioistuimissa.

Työryhmä teki keväällä 2004 suppean tiedustelun hallinto-oikeuksille ja hallinto-oikeustuomarit ry:lle siitä, kuinka ne suhtautuvat tuomioistuinharjoittelun järjestämiseen myös hallinto-oikeuksissa. Vastaanotto oli pelkästään myönteinen. Myös Nuoret Lakimiehet ry:n teettämässä kyselytutkimuksessa valtaosa vastaajista suhtautui myönteisesti harjoittelun laajentamiseen ja monipuolistamiseen.

9.3.2 Käytännön toteutus

Työryhmä on pitänyt lähtökohtanaan, että kärjäoikeuksissa tapahtuva tuomioistuinharjoittelu muodostaa edelleen keskeisimmän osan harjoittelusta. Uuden auskultointijärjestelmän luominen olosuhteissa, jossa harjoittelu kärjäoikeuksissa on säilynyt lähes muuttumattomana vuosikymmeniä, ei ole ongelmattonta. Edellä mainituilla perusteilla uudistusta pide-

tään työryhmässä kuitenkin tärkeänä siitä huolimatta, että eri tuomioistuimissa tapahtuva harjoittelu saattaa jossain määrin edellyttää luopumista vanhoista työskentelytavoista ja rutinoituneesta auskultointijärjestelmästä. Vastaavasti auskultoinnin järjestäminen hallinto-oikeuksissa, jossa ei aikaisemmin ole ollut lainkaan auskultantteja vaatii luonnollisesti muutoksia myös hallinto-oikeuden työjärjestykseen ja totuttuihin työskentelytapoihin.

Varsinaisen auskultoinnin toteuttamisen näkökulmasta ensisijaisena ongelmana on hallinto-oikeuksien vähäinen lukumäärä suhteessa käräjäoikeuksiin. Hallinto-oikeudessa tapahtuvaa tuomioistuinharjoittelua ei siten voida ulottaa koskemaan kaikkia tuomioistuinharjoittelijoita yleisesti. Työryhmä ehdottaa, että käräjäoikeudessa tapahtuvaan tuomioistuinharjoitteluun liitettäisiin vapaaehtoinen lisäjakso, jonka harjoittelija suorittaisi hallinto-oikeudessa käräjäoikeusharjoittelun päätteeksi. Varatuomarin arvonimeen hallinto-oikeudessa tapahtuva harjoittelu ei vaikuttaisi, vaan nimityksen saisi jo käräjäoikeudessa hyväksytysti suoritetun harjoittelun perusteella.

Toinen ongelmakohta on harjoittelujakson piteneminen. Koska työryhmä pitää tärkeänä, että tuomioistuinharjoittelun pääpaino on edelleen käräjäoikeudessa, harjoittelun pituutta käräjäoikeudessa ei ole ehdotettu lyhennettäväksi. Tämä johtaa siihen, että hallinto-oikeudessa tapahtuva auskultointikausi pidentää harjoittelun kokonaiskestoa. Kun otetaan huomioon se, että auskultantille osoitettavat työtehtävät ja koko lainkäyttöprosessi hallinto-oikeudessa poikkeaa huomattavasti käräjäoikeudesta, on työryhmä pitänyt opetuksellisessa mielessä mielekkäänä harjoitteluaiikana vähintään puolen vuoden harjoittelujaksoa.

Kuhunkin kahdeksaan hallinto-oikeuteen osoitettaisiin kokoonsa nähden suhteutettu vakiomäärä tuomioistuinharjoittelijoita, jotka toimisivat harjoittelun ajan lakimiesnotaarin virkanimikkeellä. Virkanimikkeen muuttaminen hallinto-oikeusharjoittelun osalta on välttämätöntä, koska hallinto-oikeuksissa toimii ennestään notaarin virkanimikkeellä muita kuin ylemmän oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä.

Valikoituminen hallinto-oikeudessa tapahtuvaan tuomioistuinharjoitteluun tapahtuisi erillään käräjäoikeudesta eli hallinto-oikeudet valitsisivat itse omat harjoittelijansa. Tarkoituksenmukaisuussyistä johtuen olisi suotavaa, että tuomioistuinharjoittelu hallinto-oikeudessa järjestettäisiin mahdollisimman nopeasti käräjäoikeudessa tapahtuvan harjoittelun jälkeen. Tältä osin yhteistoiminta tuomioistuinten välillä olisi välttämätöntä. Tämän käytännön toteutukseksi työryhmä esittää, että mahdollisuus hakea hallinto-oikeuden auskultointipaikoihin olisi jo siinä vaiheessa kun auskultantti on toiminut käräjäoikeudessa 9 kuukautta. Hallinto-oikeusauskultoinnin voisi kuitenkin aloittaa vasta käräjäoikeusauskultoinnin loppuun saattamisen jälkeen.

Työryhmä korostaa myös hallinto-oikeudessa tapahtuvan auskultoinnin osalta sitä, että tuomioistuinharjoittelussa olisi edelleen kyse kaikille lakimiehille tarkoitetusta yleisharjoittelusta. Harjoittelijoiden valitseminen tapahtuisi hallinto-oikeuksien ja hovioikeuksien yhteisesti sopimien valintakriteerien pohjalta. Koska huomioon on kuitenkin otettava hallinto-oikeuksiin osoitettavien harjoittelupaikkojen vähälukuisuus, työryhmä pitää perusteltuna, että harjoittelijapaikat pyrittäisiin ohjaamaan sellaisille auskultanteille, jotka käräjäoikeudessa toimiessaan olisivat osoittaneet aidon kiinnostuksensa tuomioistuintoimintaan.

Yleisesti ottaen tuomioistuinharjoitteluun hallinto-oikeudessa sovellettaisiin tässä mietinnössä työryhmän esittämiä uudistuksia ja painotuksia harjoittelun koulutuksellisesta luonteesta ja auskultantin ja tuomarin välisestä työpari-tyyppisestä työskentelystä. Auskultoin-

nin alkuvaiheessa järjestettäisiin hallinto-oikeuksien yhteistyönä toteutettava kärjäoikeusvaihetta vastaava johdantokurssi hallintolainkäyttöön, prosessin kulkuun ja muihin myöhemmin täsmentyviin keskeisiin asiaryhmiin. Auskultantin tehtävät koostuisivat pääsääntöisesti esittelijän tehtävistä. Tehtävät tulisi valita laadultaan ja laajuudeltaan siten, että auskultantti pystyisi pääsääntöisesti seuraamaan asian käsittelyn vireilletulosta päätöksentekoon saakka. Esittelytehtävien lisäksi auskultantille tulisi aina varata mahdollisuus osallistua hallinto-oikeuksissa järjestettäviin suullisiin käsittelyihin ja katselmuksiin.

9.4 Koulutuksellisuuden lisääminen

Vaikka harjoittelulla on aikaisempaa koulutuksellisempi luonne, niin työtehtävissä ei edelleenkään ole riittävästi otettu huomioon koulutuksellisia näkökohtia. Työryhmä katsoo, että tuomioistuinharjoittelun koulutuksellista puolta on kehitettävä muutoinkin kuin työn sisältöä muuttamalla. Epäkohta on, että ennen varsinaisen käytännön harjoittelun alkamista notaareille ei ole yhteistä perehdyttämiskurssia eikä heille myöskään järjestetä teoreettista koulutusta harjoittelun aikana, kuten Ruotsissa.

Työryhmän mielestä hovioikeuspiireittäin tulisi järjestää notaareille omaa koulutusta. Harjoittelun alkuvaiheeseen sijoitettaisiin ensimmäinen koulutustilaisuus. Koulutustilaisuus järjestettäisiin neljä kertaa vuodessa, jolloin kaikilla tuomioistuinharjoittelun aloittaneilla olisi mahdollisuus päästä koulutukseen viimeistään kolmen kuukauden kuluessa harjoittelun alkamisesta. Muutaman päivän kestäväällä perehdyttämiskurssilla käsiteltäisiin kärjäoikeuden tehtäviä ja asemaa oikeuslaitoksessa, julkisuutta, salassapitoa ja esteellisyyttä koskevia kysymyksiä, hakemusasioiden ratkaisemista ja käsittelyä sekä pöytäkirjanpitäjänä toimimista. Lisäksi notaareille tarjottaisiin tietoa palvelussuhdeturvaan liittyvistä asioista.

Edellä mainitun koulutuksen lisäksi järjestettäisiin toinen hovioikeuspiiriin kärjäoikeuksien notaareille yhteinen koulutustilaisuus, joka ajoittuisi harjoittelun kolmen - kuuden kuukauden kohdalle. Tämä mahdollistuisi sillä, että myös jatkokoulutustilaisuus järjestettäisiin neljästi vuodessa. Jälkimmäisen koulutusjakson keskeisenä tarkoituksena olisi tukea notaarien toimintaa puheenjohtajana kärjäoikeuden istunnossa. Siinä notaarit perehdytettäisiin rikos- ja riita-asioiden valmisteluun ja käsittelyyn, prosessinjohtoon, todisteluun ja tuomion laatimista koskeviin kysymyksiin.

Niille harjoittelijoille, jotka jatkaisivat harjoittelua hallinto-oikeudessa, hallinto-oikeudet järjestäisivät alkuvaiheessa perehdyttämiskoulutuksen, jossa käsiteltäisiin hallintolainkäyttöä ja hallinto-oikeuksissa käsiteltäviä asioita.

Työryhmä katsoo, että notaareilla tulisi lisäksi olla mahdollisuus osallistua myös oikeusministeriön järjestämiin yhteisiin koulutustilaisuuksiin, joissa käsitellään merkittäviä lainmuutoksia.

Kärjäoikeuksissa on käytäntönä, että notaareja varten on kerätty kansio, joka sisältää erilaisia ohjeita ja malleja. Tällaisten kansioden ongelmana kuitenkin on, etteivät ne välttämättä ole ajan tasalla ja malleista on monesti käytössä useita versioita. Tästä johtuen on vaarana, että notaarit noudattavat virheellisiä käytäntöjä tai epätarkoituksenmukaisia tapoja. Siksi olisi tärkeää, että kärjäoikeudessa olisi vastuhenkilö, jonka tehtävänä on

kansion päivittäminen ja sen varmistaminen, että notaarit ovat havainneet kaikki lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä tapahtuneet muutokset.

Lisäksi työryhmä korostaa, että myös hovioikeuksien toimesta olisi perusteltua jakaa notaareille materiaalia, jonka ajan tasalla pitämisestä hovioikeudet huolehtisivat. Näin hovioikeudet toteuttaisivat käytännössä oikeuttaan antaa määräyksiä harjoittelun sisällöstä.

9.5 Harjoittelun sisältö ja ohjaus

Tähän mennessä tuomioistuimet ovat voineet päättää harjoittelun sisällöstä varsin vapaasti. Tuomioistuinharjoittelua koskevat säännökset ovat mahdollistaneet tehtävien muodostumisen eri käräjäoikeuksissa hyvin erilaiseksi. Tuomioistuinharjoittelua suorittavien keskuudessa tehtyjen kyselyjen mukaan eri käräjäoikeuksien yhteismitattomuus on koettu epäkohdaksi.

Työryhmän mielestä on tärkeää, että tuomioistuinharjoittelun sisältö on samanlainen siitä riippumatta, missä käräjäoikeudessa auskultointi suoritetaan tai kenen tuomarin ohjauksessa se tapahtuu. Työryhmän käsityksen mukaan edellä ehdotetun kaltaiset yhteiset koulutustilaisuudet ja hovioikeuksien ohjeistus olisivat omiaan yhtenäistämään käytäntöjä eri käräjäoikeuksissa. Niillä voidaan olettaa olevan myös se vaikutus, että käräjäoikeudet joutuisivat nykyistä enemmän kiinnittämään huomiota notaarien ohjaamiseen ja heille annettavien tehtävien tarkasteluun.

Useassa eri yhteydessä on todettu, että auskultointi painottuu tällä hetkellä liikaa mekaanisiin tehtäviin ja osin liian vähän juridista osaamista edellyttäviin asioihin. Kokonaiskuvan hahmottamiseksi on tietysti hyvä, että notaari oppii myös päätöksentekoa edeltävät ja seuraavat toimet, mutta näitäkään tehtäviä ei saisi olla tarpeettoman pitkään. Harjoittelun alkuvaiheessa keskitytään liian paljon rutiininomaisten kiinteistöasioiden kirjaamistehtäviin.

Harjoittelun tavoitteena on, että notaari saa kokonaiskuvan käräjäoikeuden toiminnasta ja että notaari oppii soveltamaan säännöksiä käytännössä. Pääpaino harjoittelussa olisi opitun tiedon käytäntöön soveltamisessa sekä perustietojen täydentämisessä ja laajentamisessa. Notaarin tulee työskennellä mahdollisimman pitkälle oikeudellisten kysymysten parissa, vaikka tarkkaa rajaa eri tehtävien välillä ei pidäkään tehdä.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (2003:3) on määritelty hyvän tuomarin ominaisuudet. Työryhmän näkemyksen mukaan ne ovat tavoiteltavia ominaisuuksia muissakin lakimiesammateissa kuin tuomioistuinlaitoksessa. Tästä syystä näitä kriteerejä on pidetty eräinä harjoittelun sisältöä ja ohjausta määrittävinä seikkoina. Lakimiehen osaamiseen kuuluu olennaisesti kyky tunnistaa ja analysoida oikeudellisia ongelmia, hankkia ongelman ratkaisemiseksi tarvittava tieto, ratkaista asia sekä ilmaista selkeästi ratkaisun lopputulos ja siihen johtaneet syyt. Kuten tuomarin myös lakimiehen on kyettävä itsenäiseen päätöksentekoon. Kyky kohdata ja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa on nykyisin entistä korostuneempi.

Koska tuomioistuinharjoittelun tavoitteena on perehdyttää notaarit tuomarin tehtäviin, tuomareilta saatavan ohjauksen ja palautteen merkitys korostuu. Tällä hetkellä yksi keskeisimmistä ongelmista kuitenkin on tuomareilta saatavan ohjauksen puuttuminen. Opitun kontrollointi ja palautteen välitön saaminen on myös puutteellista. Notaarit eivät yleensä

saa istuntojaan varten erityistä ohjausta ja valmennusta. Tuomareita notaarit saavat avustaa vain harvoin. Harjoittelusta olisi kuitenkin enemmän hyötyä sekä notaarille että tuomareille, jos yhteistyötä olisi enemmän ja sitä osattaisiin käyttää puolin ja toisin hyväksi. Tuomarit saisivat siten melko vähäisellä panostuksella valmisteluapua, joka mahdollistaisi tuomarin keskittymisen tuomitsemistoimintaan.

Työryhmä esittää, että lakiin kirjattaisiin kärjäoikeuksille velvollisuus määrätä jokaiselle harjoittelijalle oma ohjaaja. Ohjaajana toimisi kärjäoikeudessa virassa oleva tuomari, jonka ensisijainen tehtävä olisi opastaa notaaria ja antaa palautetta koko harjoittelun ajan. Tärkeää olisi perehdyttää notaari oikeudenkäyntiaineistoa ja oikeudenkäyntimenettelyn kulkua koskeviin säännöksiin sekä opettaa notaarille ratkaisutoimintaa ja valmentaa notaaria oikeudenkäynnin johtamiseen.

Hallinto-oikeudessa harjoittelijan ohjaajana olisi hallinto-oikeustuomari tai hallinto-oikeussihteeri.

Harjoittelun sisältö kärjäoikeudessa jakaantuisi jatkossakin erilaisiin toimisto- ja kanslia-tehtäviin sekä lainkäyttötehtäviin. Harjoittelun edetessä harjoittelijan päätösvaltaa lisätään ja hänelle voidaan antaa itsenäisempiä ja vaikeampia lainkäyttötehtäviä ratkaistavaksi kärjäoikeuslain 17 §:ssä mainituin edellytyksin. Työryhmä ei näe syytä muuttaa edellä mainittua säännöstä, joka määrittää notaarin toimivallan rajat. Siten neljän kuukauden harjoittelun jälkeen notaari voitaisiin edelleenkin määrätä toimimaan puheenjohtajana yhden tuomarin istunnossa hakemusasioissa ja rikosasioissa sekä saamista koskevassa yksinkertaisessa asiassa. Tietyin edellytyksin notaari voitaisiin myös määrätä jäseneksi kolmen tuomarin kokoonpanoon tai lisäjäseneksi taikka puheenjohtajaksi lautamieskokoonpanoon.

Työryhmä pitää tarpeellisena, että jokaiselle notaarille laaditaan harjoittelusuunnitelma, johon kirjataan harjoittelun toteutus ja sisältö. Harjoittelun alkuvaiheessa notaarin tehtäviin kuuluisi seurata mahdollisimman paljon ohjaavan tuomarin työskentelyä riita- ja rikosistunnoissa. Seuraavassa vaiheessa notaari toimisi pöytäkirjanpitäjänä. Harjoittelun edetessä notaarin ja tuomarin työskentely muuttuisi muistuttumaan työparityöskentelyä, jossa notaari toimisi hovioikeuden esittelijän kaltaisena tuomarin apulaisena. Tuomarin pyynnöstä notaari tekisi oikeudellisia selvityksiä, esittelisi asian, laatisi yhteenvetoja ja ratkaisuluonnoksia. Istunnossa notaarille annettaisiin ensimmäisenä mahdollisuus esittää ratkaisuehdotus ja sen perustelut. Jälkeenpäin tuomari antaisi palautetta notaarille siitä, mikä hänen suoriutuksessaan oli ollut hyvää ja mikä huonoa.

Hallinto-oikeudessa työtehtävät olisivat pääsääntöisesti esittelijän tehtäviä.

Tuomioistuinharjoittelun koulutusluonnetta korostaisi se, että harjoittelijoiden suoriutumista tehtävistään arvioitaisiin ja kontrolloitaisiin. Arviointi tapahtuisi yhtenäisten perusteiden mukaisesti.

Se, että notaarille selkeästi nimetään häntä ohjaava tuomari, on omiaan sitouttamaan tuomaria notaarin ohjaamiseen ja neuvomiseen. Notaari saa paremman mahdollisuuden perehtyä tuomarin työhön ja esittää kysymyksiä, mikä tukee puolestaan notaaria tämän toimiessa puheenjohtajana istunnoissa. Näin järjestelmä lisäisi myös yleistä oikeusturvaa.

Prosessin ja asian käsittelyvaiheiden oppiminen vaatii, että notaari saa mahdollisuuden seurata asioita alusta loppuun saakka. Tästä syystä yhteistyön saman tuomarin kanssa täytyy kestää suhteellisen pitkän ajan.

Vaikka ohjaus ja perehdyttäminen tulee nähdä osana jokapäiväistä työskentelyä, ohjauksen vaatima panostus tulee ottaa huomioon käräjäoikeuden sisäisessä työnjaossa.

9.6 Harjoittelijoiden palvelussuhteen ehtojen parantaminen

9.7.1 Yleistä

Notaareina toimivat tuomioistuinharjoittelijat tulee saattaa samanlaisen palvelussuhdeturvan piiriin kuin muukin valtion virkasuhteessa työskentelevä henkilöstö. Minkään käräjäoikeuden toiminta ei voi eikä saa olla niin paljon tuomioistuinharjoittelijoiden varassa, että heidän sairaus- ym. poissaolonsa, vuosilomansa taikka perhevapaansa aiheuttamat järjestelyt vaarantaisivat tuomioistuimen normaalin toiminnan. Tässä luvussa esille nostetut epäkohdat on korjattava, vaikka työryhmän esittämää uudistusta ei muilta osin katsottaisi tarpeelliseksi toteuttaa.

9.7.2 Vuosiloma

Notaareille tulee antaa mahdollisuus pitää kertyneet vuosilomansa lomana. Parantamalla notaareiden ohjausta ja lisäämällä koulutuspainotteisuutta voidaan harjoittelua tehostaa niin, että harjoittelijat voisivat pitää vuosilomansa ilman, että harjoittelun tavoite kärsisi.

9.7.3 Sairauspoissaolot ja perhevapaat

Tällä hetkellä sairauspoissaolot taikka perhevapaiden käyttö saattavat johtaa jopa tuomioistuinharjoittelun keskeytymiseen. Tilanne on tuomioistuinharjoittelijoiden kannalta kohtuuton. Perhevapaiden osalta tilanne on työryhmän käsityksen mukaan myös naisten ja miesten tasa-arvosta annetun lain vastainen. Harjoittelijoilla on oltava oikeus poissaoloihin sairauden tai perhevapaiden käytön johdosta vastaavasti kuin muullakin valtion virkasuhteisella henkilöstöllä.

Koska harjoittelun luonteesta ja varatuomarin arvonimen myöntämisedellytyksistä johtuen on perusteltua, että tuomioistuinharjoittelu on kaikille samanpitäinen, olisi luotava jonkinlainen järjestelmä, jonka nojalla myönnettäisiin ”jatkoaika” pitkien sairaus-/perhevapaa tms. poissaolojen jälkeen. Jatko järjestettäisiin joko samasta käräjäoikeudesta, jossa tuomioistuinharjoittelu on aloitettukin tai harjoittelijan siihen suostuessa, jostakin toisesta saman hovioikeuspiirin käräjäoikeudesta. Lyhytkestoisten sairauspoissaolojen johdosta ei harjoitteluajaa tulisi pidentää lainkaan. Jatkoajan tarpeellisuuden arviointi edellyttäisi käytännössä tapauskohtaista harkintaa. Merkitystä olisi yksittäisten poissaolojen lisäksi sillä, mikä on harjoittelun kuluessa kertyneiden poissaolojen yhteenlaskettu kesto. Keskeistä arvioinnissa olisi, onko henkilö saanut suorittua kaikki ne tehtävät, jotka ovat edellytyksenä varatuomarin arvonimen myöntämiselle.

9.7.4 Työaika

Notaarin tehtävistä tulisi voida pääosin suoriutua säännöllisen virastotyöajan puitteissa. Esimerkiksi pitkät istuntopäivät voivat toisinaan venyttää työpäiviä pidemmiksikin, mutta tämän tulisi olla poikkeuksellista.

Pitkiä työaikoja voitaisiin lyhentää harjoittelijoiden riittävällä ohjauksella ja harjoittelun painopisteen siirtämisellä kansliatyöstä koulutuksellisempaan suuntaan.

9.7.5 Palkkaus

Työryhmä esittää mietinnössään, että vuoden kestävän käräjäoikeusharjoittelun jälkeen olisi mahdollista suorittaa vapaaehtoinen kuuden kuukauden harjoittelu hallinto-oikeudessa. Harjoitteliija on tällöin jo suorittanut yhden vuoden tuomioistuinharjoittelun käräjäoikeudessa ja olisi oikeutettu varatuomarin arvonimeen. Hallinto-oikeudessa harjoittelijan kyky itsenäiseen ratkaisutoimintaan on siten selvästi korkeampi kuin tuomioistuinharjoittelun alkuvaiheessa. Kun lisäksi otetaan huomioon harjoittelujakson piteneminen sekä hallinto-oikeudessa olevien työtehtävien vaativuus, työryhmä pitää kohtuullisena, että harjoittelijan palkkaa nostettaisiin hallinto-oikeudessa tapahtuvan harjoittelun ajaksi.

10 ESITYKSEN TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Työryhmä lähtee esityksessään siitä, että käräjäoikeusharjoittelijoiden määrä, harjoittelun kesto ja harjoittelijoiden palkkaus säilyisivät nykyisellään.

Käräjäoikeusharjoittelijoiden tehtävien muuttaminen koulutuksellisempaan suuntaan johtaisi siihen, että harjoittelijoiden tällä hetkellä suorittamat kansliatehtävät jäisivät paljolti käräjäoikeuksien kansliahenkilökunnan suoritettaviksi. Tämä saattaa joissain käräjäoikeuksissa aiheuttaa paineita kansliahenkilökunnan määrän lisäämiseen. Käräjäoikeuksien tilanteet poikkeavat toisistaan merkittävästi. Jos notaareiden kansliatehtävien suorittaminen vähenisi keskimäärin kuukauden työmäärän verran/notaari/vuosi, aiheuttaisi tämä laskennallisesti kokonaisuudessaan noin 16 henkilötyövuoden lisäystarpeen kansliatehtäviin. Uuden kansliahenkilökunnan palkkaaminen aiheuttaisi näin ollen vuosittain arviolta 380 000 euron kustannukset.

Harjoittelun laajentaminen hallinto-oikeuksiin edellyttää uusien palkkausmäärärahojen osoittamista hallinto-oikeuksille. Työryhmä arvioi, että puolen vuoden hallinto-oikeusharjoitteluun otettaisiin yhteensä 16 harjoittelijaa vuodessa, joka tarkoittaa kahdeksaa henkilötyövuotta. Harjoittelijoiden palkkaus palkkaluokan T7 mukaan arvioituna lisäisi vuosittaisia palkkauskustannuksia noin 327 000 eurolla.

Työryhmä esittää, että jokaiselle harjoittelijalle nimetään ohjaaja. Osa näiden tutortuomareiden työajasta kuluisi harjoittelijoiden ohjaamiseen. Tarkoituksena on, että harjoittelijat voisivat myös avustaa tutortuomareita valmistelutyössä. Avustaminen voisi jossain määrin säästää tuomareiden työaikaa. Koska tutortuomareille on varattava riittävästi aikaa harjoittelijoiden ohjaamiseen, on heidän työtaakkaansa vastaavasti kevennettävä muilta osin. Tämä aiheuttanee tarvetta henkilöstöressurssien lisäämiseen. Tuomareiden työaikaa kuluu käräjäoikeuksissa harjoittelijoiden ohjaukseen toki jonkin verran jo tälläkin hetkellä. Työryhmä arvioi, että harjoittelijoiden ohjauksesta johtuva työmäärän lisääntyminen ja tästä aiheutuva lisähenkilökunnan tarve aiheuttavat käräjä- ja hallinto-oikeuksissa yhteensä vuosittain 580 000 euron lisäyksen palkkauskustannuksiin.

Uudistuksen myötä jokaiselle käräjäoikeusharjoittelijalle järjestettäisiin arviolta viisi koulutuspäivää vuodessa ja hallinto-oikeusharjoittelijalle kaksi koulutuspäivää vuodessa. Koulutuksia järjestettäisiin kolmen kuukauden välein eli neljä kertaa vuodessa. Kouluttajien ja koulutuksen järjestäjien palkkakustannukset olisivat arviolta 8 000 euroa. Harjoittelijoiden päivärahoihin, matkakustannusten korvauksiin, aterioihin ja kurssimateriaaleihin kuluisi arviolta 25 000 euroa vuodessa. Hovioikeuksien ja hallinto-oikeuksien harjoittelijoille järjestämät koulutustilaisuudet aiheuttaisivat työryhmän arvion mukaan yhteensä 33 000 euron kustannukset vuodessa.

Työryhmä esittää, että harjoittelulle myönnettäisiin jatkoa mahdollisten pitkien sairauslomien ja perhevapaiden käytön jälkeen, jotta varatuomarinviraston myöntämisen edellytykset täyttyisivät. Työnantajalla on yleisen virka- ja työehtosopimuksen mukainen palkanmaksuvelvollisuus sairauspoissaolojen ja äitiysvapaan ajalta, mutta Kelan suorittama päiväraha kompensoi työnantajalle aiheutuvia kuluja. Käytännössä tällaiset tilanteet tulevat työryhmän näkemyksen mukaan olemaan poikkeustapauksia. Joitain päällekkäisyyksistä

johtuvia kustannusvaikutuksia saattaa tilanteista aiheutua. Tästä arvioidaan aiheutuvan vuosittain 22 000 euron kustannukset.

Notaareille annettava mahdollisuus pitää vuosilomansa lomana ei aiheuttaisi nykyjärjestelmään nähden kustannuksia, vaan uudistus pikemminkin vähentäisi nykyisiä kustannuksia, koska lomakorvausten suorittaminen vähenisi. Myöskään liian pitkien työaikojen lyheneminen ei aiheuttaisi lisäkustannuksia, koska harjoittelijoiden työskentelyn tehokkuus parani ohjauksen ja koulutuksen lisääntyessä. Työaikaan vaikuttaisi osaltaan myös kansliatyön väheneminen.

Koko uudistuksen arvioidaan lisäävän valtion menoja 1 342 000 euroa vuodessa.

On vaikea arvioida rahamääräisesti, millaisia säästöjä valtiolle syntyy entistä koulutuksellisemman ja laadukkaamman tuomioistuinharjoittelun läpikäyneestä lakimieskunnasta. Mielekkääksi koettu tuomioistuinharjoittelu on omiaan houkuttelemaan uusia osaavia lakimiehiä tuomioistuinuralle. Säästöjä syntyy jo siitä, että osaavat tuomarit, syyttäjät ja asianajat nopeuttavat tuomioistuinprosessia.

11 LAKI TUOMIOISTUINHARJOITTELUSTA

Lakiehdotus

Laki tuomioistuinharjoittelusta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tuomioistuinharjoittelu ja sen tarkoitus

Ylemmän oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon suorittaneille voidaan järjestää mahdollisuus tuomioistuinharjoitteluun käräjäoikeudessa ja hallinto-oikeudessa.

Tuomioistuinharjoittelun tarkoituksena on antaa harjoittelijalle yleiskuva tuomioistuimen toiminnasta, perehdyttää hänet käytännössä lainkäytön perusteisiin ja kouluttaa harjoittelija suorittamaan itsenäisesti lainkäytön alaan kuuluvia tehtäviä.

2 §

Tuomioistuinharjoittelun suorittaminen

Tuomioistuinharjoittelu suoritetaan toimimalla notaarina käräjäoikeudessa yhden vuoden ajan.

Käräjäoikeudessa suoritettavan harjoittelun lisäksi on mahdollista suorittaa kuuden kuukauden harjoittelu hallinto-oikeudessa. Hallinto-oikeudessa suoritettavan harjoittelun edellytyksenä on, että harjoittelija on suorittanut tuomioistuinharjoittelun käräjäoikeudessa. Tuomioistuinharjoittelu hallinto-oikeudessa suoritetaan toimimalla lakimiesnotaarina hallinto-oikeudessa puolen vuoden ajan.

3 §

Tuomioistuinharjoittelijaksi ilmoittautuminen

Tuomioistuinharjoitteluun hakeutuvan on vannottava tuomarinvala tai annettava tuomarinvakuutus hovioikeudessa sekä ilmoitauduttava auskultantiksi hovioikeuteen.

Hovioikeuden auskultantin tulee pyrkiä harjoittelijaksi siihen käräjäoikeuteen tai hallinto-oikeuteen, missä hän haluaa harjoittelunsa suorittaa.

Harjoittelija voi pyrkiä hallinto-oikeudessa suoritettavaan tuomioistuinharjoitteluun toimittuaan vähintään 9 kuukautta käräjäoikeudessa notaarina.

4 §

Määräyksen antaminen harjoittelijalle

Määräyksen notaariksi antaa käräjäoikeuden laamannin esityksestä hovioikeus. Määräyksen lakimiesnotaariksi antaa hallinto-oikeus.

Määräys notaariksi annetaan käräjäoikeudessa vuodeksi ja määräys lakimiesnotaariksi hallinto-oikeudessa puoleksi vuodeksi, ellei ole erityisiä syitä poiketa näistä ajoista. Määräystä voidaan tarvittaessa jatkaa määräajan.

Mikäli tuomioistuinharjoittelun suorittaminen on keskeytynyt väliaikaisesti harjoittelijan sairastumisen, perhevapaiden käytön tai muun vastaavan syyn johdosta, hovioikeuden on tarjottava harjoittelijalle mahdollisuus suorittaa keskeytynyt harjoittelu myöhemmin loppuun. Keskeytynyt harjoittelu voidaan suorittaa loppuun joko samassa käräjäoikeudessa, jossa harjoittelu on aloitettu tai, harjoittelijan kanssa niin sovittaessa, toisessa saman hovioikeuspiirin käräjäoikeudessa.

Mitä 3 momentissa on säädetty, koskee soveltuvin osin myös hallinto-oikeuksissa suoritettavaa harjoittelua.

Virkavapaan harjoittelijalle myöntää se tuomioistuin, jonka palveluksessa harjoittelija toimii.

5 §

Tuomioistuimen tehtävät

Tuomioistuimen tulee huolehtia siitä, että harjoittelijaa ohjataan tehtävien suorittamisessa siten, että hän saa monipuolisen ja kehittävän koulutuksen.

Tuomioistuimen tulee laatia harjoittelijalle harjoittelusuunnitelma, johon merkitään notaarin tai lakimiesharjoittelijan pääasialliset tehtävät ja niiden ajallinen jakaantuminen harjoittelun aikana.

6 §

Harjoittelijan tehtävät

Harjoittelijan tehtävät tulee järjestää siten, että hän perehtyy monipuolisesti tuomioistuimen toimintaan ja saa kokemusta niistä tuomarin ja esittelijän tehtävistä, joita tuomioistuinharjoittelua suorittavan notaarin tai lakimiesnotaarin on mahdollista suorittaa.

Notaarin lainkäyttötehtävistä säädetään tarkemmin käräjäoikeuslaissa.

Notaari voidaan lisäksi määrätä käräjäoikeudessa pitämään pöytäkirjaa, avustamaan toimituskirjojen laatimisessa, varmentamaan käräjäoikeudesta annettavia asiakirjoja sekä hoitamaan muita käräjäoikeusasetuksen 22 §:ssä säädettyjä tehtäviä sekä muita kansliassa suoritettavia tehtäviä, jotka eivät liity ratkaisutoimintaan.

Hallinto-oikeudessa lakimiesnotaari toimii soveltuviin esittelijän tehtävissä. Lakimiesnotaarille on varattava tilaisuus osallistua hallinto-oikeudessa järjestettäviin suullisiin käsitelyihin ja katselmuksiin.

7 §

Harjoittelijan koulutus

Hovioikeudet järjestävät hovioikeuspiirinsä käräjäoikeuksien tuomioistuinharjoittelijoille riittävän perehdyttämiskoulutuksen, jossa käsitellään tuomioistuinten toimintaa, notaarin tehtäviä ja lainkäytön perusteita.

Hallinto-oikeudet järjestävät perehdyttämiskoulutuksen hallinto-oikeuksien tuomioistuinharjoittelijoille.

8 §

Harjoittelijan ohjaus ja arviointi

Harjoittelijalle järjestetään ohjaus harjoittelupaikassa. Käräjäoikeuden laamannin tulee nimetä harjoittelijan ohjaajaksi käräjätuomarin virassa toimiva henkilö. Hallinto-oikeuden yli-tuomarin tulee nimetä harjoittelijan ohjaajaksi joko hallinto-oikeustuomarin tai hallinto-oikeussihteerin virassa toimiva henkilö.

Harjoittelun päätyttyä käräjäoikeus ja hallinto-oikeus antaa tuomioistuinharjoittelijalle todistuksen hänen suorittamastaan harjoittelusta.

Hallinto-oikeusharjoitteluun hakeutumista varten käräjäoikeuden tulee antaa harjoittelijan pyynnöstä väliaikainen todistus harjoittelun suorittamisesta, kun harjoittelija on toiminut käräjäoikeudessa notaarina vähintään yhdeksän kuukautta.

Oikeusministeriö antaa ohjeet arvioinnista.

9 §

Varatuomarin arvonimen myöntäminen

Hovioikeus myöntää, jollei ole erityisiä vastasyitä, hakemuksesta varatuomarin arvonimen harjoittelijalle, joka on suorittanut tuomioistuinharjoittelun käräjäoikeudessa kuten tässä laissa on säädetty ja sinä aikana hankkinut riittäväksi katsottavan kokemuksen auskultantin tehtävissä ja suorittanut tehtävänsä hyväksyttävästi loppuun.

Varatuomarin arvonimen myöntää se hovioikeus, jonka tuomiopiiriin kuuluvassa käräjäoikeudessa harjoittelija on toiminut notaarina.

Varatuomarin arvonimen myöntämistä koskevaan hakemukseen tulee liittää käräjäoikeuden antama todistus siitä, mitä tehtäviä notaari on suorittanut ja että hän on suorittanut loppuun kaikki hänelle uskotut tehtävät.

10 §

Tarkemmat määräykset

Tarkempia määräyksiä käräjäoikeudessa suoritettavasta harjoittelusta antaa hovioikeus ja hallinto-oikeudessa suoritettavasta harjoittelusta hallinto-oikeus.

11 §

Tarkemmat säännökset

Oikeusministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tuomioistuinharjoittelun toteuttamisesta.

12 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

Tällä lailla kumotaan käräjäoikeusasetuksen (582/1993) 17 §, 18 §, 19 § ja 22 §.

12 MUUT UUDISTUKSEN EDELLYTTÄMÄT LAINSÄÄDÄNTÖMUUTOKSET

12.1 Käräjäoikeuslain muuttaminen

Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 28. päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 14 §, 15 § ja 16 §.

12.2 Hallinto-oikeuslain muuttaminen

Laki hallinto-oikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 26 päivänä maaliskuuta 1999 annetun hallinto-oikeuslain (430/1999) 10 § 1 momentti ja 18 §:n 2 momentti seuraavasti:

10 §

Hallinto-oikeuden esittelijöitä ovat hallinto-oikeussihteerit, lakimiesnotaarit sekä notaarit. Kelpoisuusvaatimuksena hallinto-oikeussihteerin virkaan on oikeustieteen kandidaatin tutkinto, lakimiesnotaarin virkaan hyväksytysti suoritettu tuomioistuinharjoittelu käräjäoikeudessa ja notaarin virkaan siihen soveltuva korkeakoulututkinto.

18 §

Asian esittelee hallinto-oikeustuomari, hallinto-oikeussihteeri, lakimiesnotaari tai notaari.

LIITE**Yhteenvedo notaaritutkimuksesta 2004****1 Yleistä**

Suomen Lakimiesliitto ry ja Nuoret Lakimiehet ry ovat yhteistyössä toimittaneet kesän 2004 aikana notaaritutkimuksen Suomen käräjäoikeuksissa. Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa seuraavat asiat:

- tiedot vastaajista (ikä, sukupuoli, auskultointikokemus, auskultoinnin aloittaminen suhteessa perustutkinnon suorittamiseen)
- notaarien työtehtävät
- notaarien työolosuhteet
- notaarien koulutus
- näkemykset tuomioistuinharjoittelun epäkohdista sekä mielipide tietyistä uudistusehdotuksista.

Tutkimuksen toteuttamista varten lähetettiin kyselylomake sähköpostin liitetiedostona kaikkiin Suomen käräjäoikeuksiin (käräjäoikeuden yhteiseen sähköpostiosoitteeseen) ja pyydettiin toimittamaan notaareille. Kyselyyn oli mahdollista vastata sähköpostilla, faksilla tai kirjeellä. Vastaukset kyselyyn annettiin anonymieinä.

Tässä yhteenvedossa tarkastellaan lähinnä vastaajia ja vastaajien keskeisimpiä työtehtäviä. Vastaajien näkemykset tuomioistuinharjoittelun ongelmista ja epäkohdista sekä mielipiteet muutosehdotuksista on käsitelty tuomioistuinharjoittelun kehittämistyöryhmän mietinnössä.

2 Vastaajat

Vastauksia saatiin yhteensä 103 kappaletta. Tämä kattaa noin puolet Suomen notaareista, joten otosta voidaan pitää varsin kattavana.

Vastaajista 51 % on naisia ja 49 % miehiä.

Vastaajien ikäjakauma on seuraava:

Alle 24 vuotta: 1,9 %
24-26 vuotta: 27,2 %
27-30 vuotta: 50,5 %
31-35 vuotta: 13,6 %
yli 35 vuotta: 6,8 %

Vastaajilla oli kulunut aikaa perustutkinnon suorittamisesta auskultoinnin aloittamiseen seuraavasti:

Alle vuosi: 56,7 %
1-2 vuotta: 26,9 %
2-3 vuotta: 15,4 %
4 vuotta tai enemmän: 1 %

Edelliset jakaumat kuvaavat hyvin pyrkimystä suorittaa auskultointi mahdollisimman aikaisessa vaiheessa perustutkinnon suorittamisen jälkeen. Ikäjakauman perusteella valtaosa notaareista on alle 30-vuotiaita.

Vastaajien auskultoinnin kesto vastaushetkellä:

alle 3 kuukautta: 25 %
4-6 kuukautta: 21,2 %
7-9 kuukautta: 30,8 %
10-12 kuukautta: 23,1 %

Vastaukset ovat jakautuneet melko tasaisesti auskultointikokemuksen mukaan. Vastauksia tarkasteltaessa on tärkeää pitää mielessä, että vastaajat ovat olleet vastaushetkellä hyvin eri vaiheissa auskultointia. Kaikki vastaajat eivät siten ole vielä saaneet kokemusta kaikista työtehtävistä. Vastaajista 25 % on vastaushetkellä olleet notaarina alle kolme kuukautta, joten neljäsosalla vastaajista ei ole lainkaan kokemusta oikeuden puheenjohtajana toimimisesta.

3 Vastaajien alueellinen jakautuminen

Vastaajat ovat jakautuneet alueellisesti hovioikeuspiirien mukaan jaoteltuina seuraavasti:

Helsingin hovioikeuspiiri: 18,4 %
Turun hovioikeuspiiri: 25,2 %
Vaasan hovioikeuspiiri: 25,2 %
Kouvolan hovioikeuspiiri: 13,6 %
Itä-Suomen hovioikeuspiiri: 9,7 %
Lapin hovioikeuspiiri: 7,8 %

Otos on siis alueellisestikin melko tasaisesti koko valtakunnan kattava.

Vastaajien edustamat käräjäoikeudet ovat kooltaan seuraavanlaisia:

Tuomarien määrän mukaan jaoteltuna:

1-3 tuomaria: 27,2 %
4-6 tuomaria: 21,4 %
7-10 tuomaria: 19,4 %
10-15 tuomaria: 10,7 %
16-20 tuomaria: 5,8 %
21 tai enemmän: 15,5 %

Notaarien määrän mukaan jaoteltuna:

1-2 notaaria: 39,8 %
3-5 notaaria: 39,8 %
6 tai enemmän: 20,4 %